

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1984

door Mark DEWEERDT,

Licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen.
Journalist.

★

De politieke thema's van 1984 verschilden nauwelijks van deze van het voorgaande jaar. De regering-Martens zette haar herstelbeleid voort, dat gestalte kreeg in het Spaarplan van 15 maart. De « zaak-Happart » en meer in het algemeen het taalgebruik in de Vlaamse faciliteitengemeenten bleef de communautaire gemoederen beroeren. De rakettenkwestie zorgde opnieuw voor politieke hoogspanning. Opvallend en in scherp contrast met de jaren voordien, was daarentegen de sereniteit waarmee het staaldossier zijn verdere afhandeling kreeg.

1. Het taalgebruik in de faciliteitengemeenten.

A. DE SCHORSING VAN HAPPART ALS RAADSLID.

José Happart, die op 30 december 1983 de eed had afgelegd als burgemeester van Voeren (1), kwam in de eerste dagen van 1984 alweer in het nieuws met het besluit de Vlaamse kleuterklas van de gemeenteschool in Sint-Martens-Voeren te verhuizen naar een belendend voormalig postlokaaltje. Openlijk werd toegegeven dat het schepencollege met die maatregel druk wilde uitoefenen op minister van Onderwijs Coens om de afhandeling van het dossier over de bouw van een nieuwe Franstalige lagere school te bespoedigen (2).

(1) Zie M. DEWEERDT, « Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1983 », in *Ees Publica*, 1984, nr. 4, blz. 417.

(2) Het dossier dateerde van 1977. Omdat de plannen niet aan de normen voldeden, werden ze in 1983 herzien, maar ook deze keer bleken ze niet helemaal conform de voorschriften te zijn.

Na een onderzoek, waaruit bleek dat het oude postlokaal ongeschikt was als klaslokaal, maande Coens Happart schriftelijk aan « alle kinderen onmiddellijk opnieuw een huisvesting » te geven « die in overeenstemming is met de wet ». Happart antwoordde dat het schepencollege bij zijn standpunt bleef. Op 11 januari vernietigde de bestendige deputatie van Limburg de beslissing van het schepencollege. Tegenover minister van Binnenlandse Zaken Nothomb verbond het gemeentebestuur van Voeren er zich toe, de vroegere toestand te herstellen. Van zijn kant verklaarde minister Coens zich bereid met het schepencollege over het bouwdoosier te spreken (de ontmoeting had op 13 januari plaats, maar Coens noch Happart namen er persoonlijk aan deel). Daarmee was de « mini-schooloorlog » bijgelegd (3).

Burgemeester Happart bleef echter in het nieuws. Hij was door de Limburgse bestendige deputatie opgeroepen om, in het kader van het onderzoek naar de klachten tegen zijn (vermeende) Nederlandsonkundigheid, op 19 januari zijn kennis van het Nederlands te bewijzen. Happart daagde evenwel niet op — hij reisde naar Parijs om er in het *Maison de la Francité* uit te leggen waarom — en de bestendige deputatie verklaarde hem vervallen uit zijn ambt als gemeenteraadslid van Voeren. De deputatie was tot het besluit gekomen dat in het dossier geen enkel gegeven voorhanden was dat Happart voldoende kennis zou hebben van het Nederlands ten einde aan de werkzaamheden van de gemeenteraad effectief op de door de wet voorziene manier te kunnen deelnemen (4). Op 23 januari kondigde Happart aan tegen de beslissing van de deputatie in beroep te gaan bij de Raad van State; dat beroep schortte de uitvoering van de beslissing op.

Eind 1984 was over het beroep nog geen uitspraak gedaan. Wel stelde de auditeur op 18 december voor, de beslissing van de bestendige deputatie te vernietigen, omdat ze geen wettelijke grond heeft. De Raad van State diende zich eveneens nog uit te spreken over een aantal klachten tegen de benoeming resp. de eedaflegging van Happart als burgemeester. Soortgelijke klachten tegen de burgemeesters *Thiery* (Linkebeek) en *de Grunne* (Wezembeek-Oppem) en tegen vijftien gemeenteraadsliden van Wezembeek-Oppem, aan wie eveneens werd vertoond geen Nederlands te kennen, waren insgelijks bij de Raad van State

(3) Op 16 augustus keurde Coens het bouwdoosier goed. Aan de administratie gaf hij de opdracht het werk nauwkeurig te volgen, o.m. wat betreft de opname van de Vlaamse kleuterklas in het nieuwe gebouw.

(4) De klacht die betrekking had op het mandaat van Happart als burgemeester werd door de deputatie onontvankelijk verklaard. Door het feit dat hij niet langer raadslid zou kunnen zijn, kon Happart — luidens art. 79 van de Gemeentekieswet — *de facto* evenmin burgemeester blijven.

in behandeling (5). In de zaak-Thiery stelde de auditeur op 18 december voor het dossier voor een prejudiciële vraag naar het Arbitragehof te verwijzen. Ondanks een negatief advies van de Raad van State, had de Franse Gemeenschapsraad immers het *zgn. decreet-Lepaffe* aangenomen. Dit decreet van 26 juni 1984 bepaalt dat Franstalige mandatarissen ook buiten het Franse taalgebied niet kunnen verplicht worden een andere taal dan het Frans te gebruiken. Het decreet beoogt in de eerste plaats de mandatarissen in de Vlaamse faciliteitengemeenten (zoals Voeren, Linkebeek en Wezembeek-Oppem) te beschermen. Het Arbitragehof zou, volgens de auditeur, eerst moeten nagaan of het decreet al dan niet strijdig is met de wet (zie ook hoofdstuk 8 over de staats hervorming).

B. HET WETSVOORSTEL-GALLE.

Een belangrijk element in de discussie over het taalgebruik in de faciliteitengemeenten was het wetsvoorstel van SP-kamerlid en Vlaams gemeenschapsminister Marc Galle, dat gemeentemandatarissen wil verplichten de taal te kennen van het gebied waarin hun gemeente ligt (6). In een stemming van Nederlandstaligen tegen Franstaligen nam de Kamer op 19 januari het wetsvoorstel in overweging en keurde zij de behandeling ervan bij hoogdringendheid goed. Namens de fractieleiders van de Franstalige partijen dreigde Henrion (PRL) ermee de « alarmbel » te luiden indien het voorstel zou worden besproken (het zou de eerste maal zijn dat de in 1970 ingevoerde alarmprocedure werd gebruikt).

Op 3 februari brachten de verenigde (Nederlandstalige en Franstalige) kamers van de Raad van State een advies over het wetsvoorstel-Galle uit. Belangrijk was dat de Raad de tot dan toe enkel door een Vlaamse kamer verdedigde stelling bevestigde, dat uit artikel 3*bis* van de Grondwet volgt dat de gemeentelijke mandatarissen als integrerend deel van de openbare plaatselijke besturen de taal van hun taalgebied moeten ge-

(5) Een eerste klacht tegen de vijftien raadsleden was in 1983 door de bestendige deputatie van Brabant onontvankelijk verklaard; omdat het te laat was ingediend werd het beroep daartegen door de Raad van State niet aanvaard. Op 5 januari 1984 werd bij de deputatie een nieuwe klacht ingediend, die nu wel onontvankelijk doch echter niet gegrond werd bevonden. Tegen die beslissing werd beroep aangetekend bij de Raad van State. Vermelden wij nog dat de gemeenteraad van Wezembeek-Oppem op 16 februari 1984 de eind 1983 geschorste leden van de OCMW-raad opnieuw verkoos (zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 418). Op 22 maart vernietigde de Brabantse bestendige deputatie die hervkiezing. Drie maanden later duidde de gemeenteraad van Wezembeek andermaal dezelfde personen als OCMW-raadsleden aan. Begin augustus verklaarde de deputatie de verkiezing geldig.

(6) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 418-419.

bruiken en kennen. Maar, zo zei de Raad, aangezien de vereiste van de taalkennis uit de Grondwet voortvloeit, is het wetsvoorstel-Galle *overbodig en zelfs ongewenst* omdat het een dubbele verkeerde indruk kan wekken : ten eerste, dat enkel de wet de eis van de taalkennis stelt en dat de wet die eis bijgevolg zou kunnen verzachten of zelfs afschaffen ; ten tweede, dat die eis slechts wordt opgelegd voor de faciliteitengemeenten, terwijl hij krachtens artikel 3bis van de Grondwet voor de eentalige gebieden in hun geheel geldt.

Op 15 en 22 februari besprak de kamercommissie van Binnenlandse Zaken het wetsvoorstel-Galle. De tweede bijeenkomst eindigde vrij verward ; de CVP liet in ieder geval weten geen vrede te kunnen nemen met het standpunt dat minister van Binnenlandse Zaken Nothomb had ingenomen. Uit een dertig bladzijden lange tekst bleek niet duidelijk of hij al dan niet van plan was de arresten van de Raad van State uit te voeren.

Met belangstelling werd uitgekeken naar de commissievergadering van 29 februari. Op de vraag van CVP-kamerlid Suykerbuyck of hij zou meewerken om alle arresten te doen eerbiedigen, antwoordde Nothomb dat elk regeringslid de plicht heeft de grondwet, alle wetten en alle arresten van de Raad van State te eerbiedigen. Naar verduidelijking gevraagd, verwees de minister naar zijn tekst van de week voordien en zei in bijbelse termen : « *Wat ik geschreven heb, blijft geschreven, en wat ik gezegd heb, blijft gezegd* ». Na deze verklaring besloten de meerderheidspartijen de bespreking van het wetsvoorstel-Galle voor onbepaalde tijd te verdagen. Op 1 maart sloot de Kamer zich bij die beslissing aan. Namens de CVP verklaarde voorzitter Swaelen dat zijn partij in eer en geweten en omwille van de Vlaamse belangen meende het advies van de Raad van State te moeten volgen, en het wetsvoorstel dus als overbodig en ongewenst te beschouwen. Over het voorstel werd in 1984 in de Kamer niet meer gesproken.

2. Het sociaal-economisch en financieel herstelbeleid.

A. HET SPAARPLAN VAN 15 MAART.

Tegen de achtergrond van de communautaire spanningen rond de zaak-Happart en het wetsvoorstel-Galle en van de parlementaire behandeling van de zgn. staal- en schuldenwet (zie daarvoor hoofdstuk 9), werkte de regering-Martens aan maatregelen om het sociaal-economisch en financieel herstelbeleid voort te zetten. Half januari had premier Martens in zijn partijbureau en voor de CVP-kamerfractie aangedrongen

op een nieuwe inspanning van de burgers ten voordele van de staatsfinanciën, die hij op 200 miljard raamde.

Op 2 februari startte de jaarlijkse begrotingscontrole, waaruit bleek dat voor 32,6 miljard F bijkredieten zouden nodig zijn (29,1 miljard voor 1984 en 3,5 miljard voor voorgaande jaren), voornamelijk voor de rijksschuld, de werkloosheidsverzekering en de indexprovisie. De regering besliste dat alle gevraagde bijkredieten door besparingen moesten gecompenseerd worden (17 februari).

Nadat de eerste-minister bij de vier coalitiepartners voldoende bereidheid had gevonden om, in het pre-electorale klimaat voor de Europese verkiezingen, een drastische sanering van de overheidsfinanciën door te voeren, zette de regeringstop op 2 maart de besparingsronde in. Het werd een lastig « conclaaf » (in het kasteel Hertoginnedal), niet alleen wegens de meningsverschillen tussen christen-democraten en liberalen, maar ook omdat aan Franstalige zijde enige tijd werd aangedrongen op de koppeling van de sanering aan het sluiten van een communautair pact, waarmee met name de PRL eventuele arresten van de Raad van State in de geschillen over het taalgebruik (Happart en cs.) wilde neutraliseren. Opvallend was dat de fractieleiders van de meerderheidspartijen in de Senaat in een gezamenlijk memorandum (9 maart) de regering aanzetten het herstelbeleid onverminderd voort te zetten en er zich toe verbonden geen initiatieven te nemen die de samenhang en het vertrouwen binnen de coalitie in het gevaar zouden kunnen brengen.

Na moeizame onderhandelingen bereikte de regering op 14 maart een akkoord over het zgn. *Spaarplan*, dat de eerste-minister 's anderendaags in de vorm van een regeringsmededeling aan het parlement bekendmaakte.

Het Spaarplan loopt over een periode van drie jaar (1984-1986) en moet het begrotingstekort drukken met 230 miljard F, ten einde het deficit in 1986 te herleiden tot het gemiddelde begrotingstekort van de EG-landen : ca. 7 % van het bruto nationaal produkt (BNP).

Centraal in het plan staat een algemene inkomensmatiging ten voordele van de schatkist en de sociale zekerheid, maar die ten dele kan aangewend worden om de werkgelegenheid te bevorderen. Voor de loon- en weddetrekkenden neemt die matiging de vorm aan van het overslaan in 1984, 1985 en (gebeurlijk) 1986 van telkens één loon-indexering van 2 % (de zgn. indexsprong). Voor de zelfstandigen geschiedt de inlevering door middel van provisionele stortingen van 2, 4 en 6 % op hun beroepsinkomen in resp. 1984, 1985 en (eventueel) 1986. Met uitzondering van de minima, zou voor de sociale uitkeringen in 1984, 1985 en (eventueel) 1986 jaarlijks één indexering van 2 %

overgeslagen worden. Ook voor de huurprijzen en de tantièmes geldt een matiging.

Voorts bevat het Spaarplan een groot aantal maatregelen om de overheidsuitgaven te beperken. De belangrijkste daarvan zijn (7) :

- vermindering van de loonsom in het openbaar ambt met 3,5 % tegen 31 december 1986 door een vermindering van het totale aantal bezoldigde uren via o.m. deeltijdse arbeid ;
- verlenging van de leeropdracht in het hoger secundair en het hoger onderwijs ;
- verlenging van de lerarenopleiding ;
- mogelijkheid voor leerkrachten om vanaf 55 jaar « met pensioen » te gaan, vanaf 50 jaar minder te presteren en in het algemeen deeltijds te werken ;
- afschaffing van het gratis leerlingenvervoer in het rijksonderwijs ;
- geleidelijke vermindering van de werkloosheidsvergoeding voor « samenwonende » werklozen tot het bedrag van het bestaansminimum ;
- aanmoediging van vrijwillige langere dienstplicht ;
- verlaging van de inkomensgrens van de WIGW's om in de geneeskundige verzorging het voorkeurtarief te genieten ;
- reïntegratiepremie voor werkloze gastarbeiders ;
- beperking van de fiscaal aftrekbare uitgaven ;
- besparingen in de sector van de kinderbijslag.

De selectieve prijzenstop wordt verlengd tot eind 1987. Ten slotte riep de regering de sociale partners op een akkoord te sluiten over de verdeling van de beschikbare arbeid en kondigde zij zelf initiatieven aan om de tewerkstelling te bevorderen, o.m. een grotere flexibiliteit bij de aanwerving en het ontslag van werknemers en het invoeren van fiscaal voordelige reconversiezones.

Zoals kon worden verwacht, lokte het Spaarplan van diverse zijden negatieve reacties uit. Zo protesteerden de studenten van het pedagogisch hoger onderwijs (de normaalscholen) tegen de verlenging van hun opleiding. De leerkrachten van het vrij secundair en niet-universitair hoger onderwijs staakten op 2 april en 14 mei tegen het aangekondigde bijkomende lesuur. Op 19 april betoogden de personeelsleden van de financiële instellingen tegen het belasten van de goedkope leningen

(7) Een deel van de maatregelen komen verder nog aan bod, met name wanneer gehandeld wordt over de wetsbesluiten en de herstelwetten.

die zij van hun werkgever krijgen. Een door de SP georganiseerde protest-meeting bracht op 7 april ca. 10.000 man naar de Heizel in Brussel.

De meeste aandacht ging evenwel uit naar de reacties van de sociale partners. De werkgeversorganisatie VBO betreurde dat de indexinlevering niet in de bedrijven bleef. De socialistische vakbond ABVV wees het Spaarplan categorisch van de hand en riep op 3 en 10 april een algemene 24-urenstaking uit, die vooral in de overheidsdiensten en in Wallonië voelbaar was. Hoewel in Wallonië individuele leden meestaakten, nam de christelijke vakbond niet aan de actie deel. Toch had ook die bond bezwaren tegen het Spaarplan, die in negen eisen verwoord werden. Zonder de fundamentele doelstellingen van haar plan te laten varen, kwam de regering — tussen de goedkeuring van het Spaarplan in de Kamer (18 maart) en die in de Senaat (23 maart) — grotendeels aan de eisen van het ACV tegemoet. Zo werd de verlenging van de wachttijd van 150 tot 200 dagen voor werkloze schoolverlaters geschrapt, zouden sommige sociale gerechtigden een compensatiepremie krijgen en werd een verhoging van het bestaansminimum in het vooruitzicht gesteld. Nadat de ACV-Raad slechts nipt (143 stemmen tegen 138 en acht onthoudingen) het verslag over de gesprekken met de regering had goedgekeurd, verstrakte het ACV-bestuur op 27 maart zijn houding. « Omwille van de zware offers voor de werknemers en het gevoelen dat het in zijn uitwerking niet helemaal rechtvaardig zal zijn » wees het bestuur het Spaarplan af en drong het aan op nieuw overleg met de regering.

B. DE BIJZONDERE-MACHTENBESLUITEN.

In de tweede helft van maart, nog tijdens de parlementaire bespreking van de regeringsmededeling van 15 maart, werkte de regering koortsachtig aan de eerste uitvoeringsbesluiten van het Spaarplan. Zij deed dat in het kader van de wet van 6 juli 1983 (8), die haar tot het einde van maart bijzondere machten gaf om bij koninklijk besluit de openbare uitgaven te beperken en het financieel evenwicht van de sociale zekerheid te verzekeren. In totaal vaardigde de regering op 30 en 31 maart 23 volmachtenbesluiten met betrekking tot het Spaarplan uit (9).

(8) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 423-425.

(9) Een 24ste volmachtenbesluit had betrekking op de eindemaandbetaling van de ambtenaren vanaf 1 juli 1984, waartoe in 1983 was besloten (*idem*, blz. 438). Met volmachtenbesluit 301 kwam een einde aan de « volmachtenperiode » van de regering-Martens. In het kader van de wet van 2 februari 1982 waren 92 volmachtenbesluiten genomen (genummerd van 1 tot 192), in het kader van de wet van 6 juli 1983 101 (genummerd van 201 tot 301).

Bij volmachtenbesluit werden geregeld :

- De matiging van de lonen en de sociale uitkeringen door het overslaan van één indexering in 1984, 1985 en 1986.
- De wijzigingen in de sector van de kinderbijslagen. Voortaan wordt de bijslag betaald vanaf de maand na de geboorte (in plaats van de maand van de geboorte). De leeftijdstoelage wordt uitbetaald vanaf de leeftijd van 6, 12 en 16 jaar (vroeger : 6, 10 en 14 jaar ; deze maatregel kwam in de plaats van de « indexsprong » voor alle kinderbijslagen ; de bijslag vanaf het derde kind bleef verder geïndexeerd).
- De matiging van de inkomsten van de zelfstandigen in 1984, 1985 en 1986 die in alle opzichte gelijk is aan de inlevering gevraagd door de werknemers. Concreet gaat het om een inlevering van 2 % op de aangroei van het jaarincome dat overeenstemt met de inflatie door middel van provisionele stortingen die aangevuld of terugbetaald worden naar gelang van de definitieve bijdrage.
- Vermindering van de loonsom van 1987 met 3,5 % t.o.v. de loonsom van 1983 bij de NMBS, de NMVB, de maatschappijen voor intercommunaal vervoer en de Regie der Posterijen, door een vermindering van het aantal bezoldigde uren.
- Maatregelen in het onderwijs. In het hoger secundair onderwijs (licentiaten) wordt het minimum aantal lestijden verhoogd van 19 tot 20, in het lager secundair onderwijs (regenten) van 21 tot 22, in het hoger onderwijs van het korte type van 18 tot 19. De maatregel voor de regenten ging pas op 1 september 1985 in, de overige op 1 september 1984. Docenten in het hoger onderwijs van het lange type moeten ten minste tien uur theoretisch onderwijs geven in plaats van acht.
Vanaf 50 jaar kunnen de leerkrachten vrijwillig kiezen voor een zgn. uitgroei baan. Dit wil zeggen dat zij hun leeropdracht verminderen tot de helft van een normale opdracht en daarvoor een weddebonus (een vierde van de wedde voor het aantal afgestane uren) en het behoud van hun normale pensioenrechten krijgen. Vanaf 55 jaar kunnen de leerkrachten met ten minste 30 jaar dienst « met vervroegd pensioen » gaan (officieel : terbeschikkingstelling wegens persoonlijke aangelegenheden voorafgaand aan het pensioen); zij krijgen een wachtgeld. (Aanvankelijk had de regering bij wetsbesluit de verplichte deeltijdse arbeid of pensionering op 62 jaar opgelegd. Die maatregel werd na protest van de vakbonden door de Herstelwet gewijzigd.)

- Andere volmachtenbesluiten hadden betrekking op de arbeidsongevallen, de sociale zekerheid, de ziekenhuizen en de onderwijsnormen. Zij waren vooral van technische aard.

C. DE HERSTELWET VAN 31 JULI 1984.

Een hele reeks andere maatregelen van het Spaarplan van 15 maart die niet bij volmachtenbesluit moesten of konden uitgevoerd worden, werden opgenomen in koninklijke besluiten respectievelijk (en in hoofdzaak) in het ontwerp van Herstelwet, dat eind april bij het parlement werd ingediend.

De definitieve versie van het wetsontwerp werd op 26 april door de ministerraad goedgekeurd, na aanpassing van de tekst aan de opmerkingen van de Raad van State. In een 75 bladzijden tellend advies had de Raad vooral juridisch-technische opmerkingen gemaakt, maar hij had ook fundamentele bezwaren, met name tegen het hoofdstuk over het reconversiebeleid. De Raad van State was van oordeel dat dit beleid tot de bevoegdheid van de gewesten behoort en dat beslissingen ter zake het akkoord van de gewesten vereisen. De regering antwoordde daarop, dat zij de bevoegdheden van de gewesten niet uitholt, want dat de staatshervormingswetten van 1980 de nationale overheid niet beletten tussenbeide te komen in openbare industriële initiatieven buiten de zgn. nationale sectoren. De meerderheidspartijen sloten zich bij die stelling aan.

De kamercommissie voor de Begroting keurde het wetsontwerp, na lichte amendering, op 5 juni goed. De bespreking in openbare vergadering begon pas op 18 juni, daags na de Europese verkiezingen (zie daarvoor hoofdstuk 11). De Kamer keurde het ontwerp goed op 27 juni, de Senaat deed hetzelfde op 19 juli.

De *Herstelwet* van 31 juli 1984 telt vijf hoofdstukken.

In hoofdstuk I werd de matiging geregeld voor de tantièmes (stijging beperkt tot 4 %) en voor de inkomens boven de 3 miljoen F (verlenging van de zgn. solidariteitsbijdrage voor de aanslagjaren 1986 en 1987 ; invoering van een aanvullende bijdrage voor de personen die een bezoldiging hebben van meer dan 3 miljoen F ten laste van de openbare sector).

Het tweede hoofdstuk bevatte maatregelen om het tekort van de overheidsfinanciën te verminderen. Hieronder viel o.m. de beperking van de zgn. fiscale uitgaven en aftrekbare bedrijfslasten door o.m. :

- het belasten van het « voordeel van alle aard » dat voortspuit uit het toekennen door de werkgever van goedkope leningen aan zijn werknemers ;
- de beperking van de fiscale afschrijving van personenauto's tot 520.000 F ;
- de beperking van de aftrek van sommige representatie- en diverse kosten.

Zoals dat voor het openbaar ambt en overheidsinstellingen als de NMBS het geval is (zie hoger, afdeling B.), moesten ook de RTT, de Regie voor Maritiem Transport, de Regie der Luchtwegen en de Dienst voor de regeling der binnenvaart tegen 1987 hun loonsom met 3,5 % verminderen t.o.v. 1983. In dit hoofdstuk vonden ook de maatregelen inzake de militaire en burgerdienst een plaats (zie daarvoor hoofdstuk 7 : buitenlands en defensiebeleid).

In het hoofdstuk « Tewerkstelling » werd bepaald dat een deel van de opbrengst van de loonmatiging 1984-1986 aan het Tewerkstellingsfonds mocht gestort worden (de regering paste deze « kunstgreep » toe omdat, luidens een advies van de Raad van State, de bij volmachtenbesluit opgelegde loonmatiging enkel kon dienen om de openbare financiën en de sociale zekerheid te saneren, niet om de werkgelegenheid te bevorderen). De regering kreeg toelating de socialezekerheidsreglementering aan te passen aan de zgn. experimenten-Hansenne (herschikking van de arbeidstijd). Bedrijven die deze experimenten invoeren, de arbeidstijd tot 34 uur per week inkrimpen en ten minste 8 % nieuwe aanwervingen doen, kregen belastingvrijstelling op een deel van de winst.

Het vierde hoofdstuk van de Herstelwet had betrekking op het reconversiebeleid. Bedrijven die zich vestigen in de zgn. reconversiezones, die door de regering op eensluidend advies van de betrokken gewestregering worden afgebakend, kunnen met een openbare investeringsmaatschappij reconversiecontracten sluiten, hetzij voor de oprichting van een reconversievenootschap, hetzij voor een kapitaalsverhoging. Zij krijgen daarvoor fiscale voordelen. Andere artikelen betroffen de selectieve ondersteuning van de economische activiteit en de investeringen, en hebben voornamelijk tot doel de ondernemingen aan te zetten in België te investeren. Het gaat o.m. om het bevorderen van de vorming van innovatiekapitaal en de verplichting voor de vennootschappen die uitzonderlijke winsten boeken een extra-investeringsinspanning te doen.

Voorts word een meerjarenplan aangekondigd ter bevordering van het wetenschappelijk potentieel van België. De kredieten voor onderzoek en ontwikkeling zouden geleidelijk worden opgetrokken, om vanaf 1989

2,8 % van de rijksuitgaven (exclusief de intrest- en schuldenlasten) te bedragen.

Het vijfde en laatste hoofdstuk handelde over het onderwijs. Per 1 januari 1985 werden de rijksscholen of rijksscholengroepen staatsdiensten met afzonderlijk beheer. De invoering van de beheersautonomie moest de scholen toelaten over een krediet voor werking en uitrusting te beschikken, dat soepel kan worden aangewend. Daarnaast werd de mogelijkheid gecreëerd om in het secundair onderwijs het zgn. urenpakket in te voeren.

3. De begroting voor 1985.

Na de parlementaire goedkeuring van de Herstelwet begon de regering op 24 juli met het opstellen van de ontwerp-begroting voor 1985. Reeds op 31 juli werden de resultaten van het « begrotingsconclaaf » voorgesteld.

Bij het opstellen van haar ontwerp-begroting ging de regering uit van een nominale groei van het BNP met 6,6 % (1,5 % in volume en 5 % in prijzen). De stijging van de consumptieprijzen werd geraamd op 5,5 %. Verwacht werd dat de tewerkstelling in 1985 kon gehandhaafd worden op het peil van 1984.

De totale ontvangsten voor 1985 werden geraamd op 1.415,2 miljard F (waarvan 1.411,9 miljard lopende en 3,3 miljard kapitaalontvangsten). De lopende uitgaven werden geraamd op 1.700,8 miljard, de kapitaalsuitgaven op 205,7 miljard, samen dus 1.906,5 miljard. Rekening houdend met de schatkistverrichtingen (—4 miljard) gaf dat een netto te financieren saldo van 495,3 miljard, of 10,3 % van het BNP (10).

Voor de verwezenlijking van haar begrotingsdoelstellingen kon de regering grotendeels terugvallen op de bestaande wetgeving, met name de volmachtenbesluiten en de Herstelwet ter uitvoering van het Spaarplan. Premier Martens zei dat zonder dat plan de totale rijksuitgaven 172,1 miljard hoger zouden hebben gelegen.

Wel kondigde de regering aan bij het parlement nog drie afzonderlijke ontwerpen van herstelwet te zullen indienen. Zij ging daarmee in op de vraag van haar meerderheid, die tijdens de parlementaire behandeling van de Herstelwet bezwaren had geuit tegen de formule van één programmawet met uiteenlopende bepalingen.

(10) In het goedgekeurde begrotingsontwerp werden de cijfers lichtjes gewijzigd. Het netto te financieren saldo bedroeg 495,7 miljard, of 10,4 % van het BNP.

Van de op 31 juli nieuw aangekondigde maatregelen zijn te vermelden :

- invoering van de tijdelijke loopbaanonderbreking voor elke werknemer ;
- versoepeling van de arbeidswetgeving ;
- regeling van de cumulaties van professoren ;
- afschaffing van de aftrek voor isolatiewerken.

Een van de aangekondigde maatregelen, het belasten van de gemeentelijke inkomsten uit aandelen, werd half september ingetrokken, nadat krachtig protest was gerezen bij de gemeentebesturen en de intercommunales.

4. Sociaal overleg.

Alvorens nader in te gaan op de herstelwetten ter verdere uitvoering van het Spaarplan en van de begroting-1985, staan wij in dit hoofdstuk stil bij het sociaal overleg. De mislukking van dat overleg had immers een invloed op de inhoud van het wetgevende werk.

A. DE INTENTIEVERKLARING VAN 12 JULI.

Het sociaal overleg werd in 1984 op gang gebracht door het Spaarplan. Zoals reeds gemeld stond dit plan bloot aan scherpe kritiek van de vakbonden en bevatte het anderzijds een oproep tot de sociale partners om een akkoord te sluiten over de verdeling van de beschikbare arbeid.

Op hun verzoek ontving eerste-minister Martens op 9 april de drie vakbonden voor een gesprek over het Spaarplan. Het ABVV legde een alternatief plan voor, het ACV formuleerde eigen ideeën. Premier Martens zei dat niet kon worden ingegaan op de vraag van de socialistische vakbond om de matigingsmaatregelen tot eind april op te schorten. Hij beloofde wel dat de regering de vakbondsvoorstellen zou onderzoeken en hij nodigde de vakbonden uit op 25 april de resultaten daarvan door te nemen.

Met het oog op die nieuwe bijeenkomst sloten ACV en ABVV, na moeizame onderhandelingen, op 17 april een akkoord over gemeenschappelijke prioriteiten :

- Het sluiten van een nationaal centraal akkoord over de tewerkstelling, zowel in de private als in de openbare sector. Indien dit zou mislukken, moet de regering de werkgevers dwingende maatregelen opleggen.
- De opbrengst van de fiscale maatregelen en de vermindering van de inrestlasten voor de Staat (waarover met de banken een akkoord was bereikt) moeten worden verhoogd. De opbrengst daarvan moet bij voorrang worden aangewend om beperkende maatregelen ten nadele van de sociaal gerechtigden te voorkomen.
- Wanneer ook de andere groepen hun deel bijdragen, kan van de werknemers een inspanning worden gevraagd. Die inspanning kan de vorm aannemen van een aanpassing van de sociale zekerheidsbijdragen, in geen geval echter van een desindexering van de lonen en wedden.
- Onderhandelingen over de prijzenpolitiek, het industrieel beleid en de andere punten die niet rechtstreeks verband houden met de sanering van de openbare financiën, moeten tot concrete en afdoende resultaten leiden.

Op 25 april nam de regering akte van de syndicale vragen en voorstellen. Het vier uur durende gesprek leverde maar één concreet resultaat op : op 4 mei zou worden gestart met het centraal overleg over de aanwending van de matiging voor de tewerkstelling en over het prijzen- en industrieel beleid.

Aan het overleg van 4 mei namen de regering, de drie vakbonden, het VBO en de landbouwers- en middenstandsorganisaties deel. Premier Martens vroeg dat tegen oktober een centraal akkoord zou worden gesloten om te komen tot een betere arbeidsverdeling, waarbij vooral aandacht wordt besteed aan de jeugdwerkloosheid en aan het bevorderen van de deeltijdse arbeid. Hij bevestigde dat de netto-opbrengst van de matiging in de private sector mocht worden gebruikt voor de tewerkstelling op een voor de schatkist en de sociale zekerheid neutrale wijze. Ten slotte waarschuwde de eerste-minister ervoor dat in geval van mislukking van het centraal overleg de regering zelf haar verantwoordelijkheid zou opnemen. De vakbonden vroegen dat de ondernemingen 90 miljard van de produktiviteitsstijging en verhoogde winst zouden afstaan voor het scheppen van werkgelegenheid, een eis die door de werkgevers werd afgewezen.

Na enkele bijeenkomsten van werkgroepen, vond op 14 mei de tweede voltallige ronde van het sociaal overleg plaats. Daar kondigde VBO-

voorzitter Leysen (11) aan de raad van beheer van zijn organisatie voor te stellen de verbintenis aan te gaan de globale tewerkstelling in de private sector tot het einde van 1984 te handhaven op het peil van het eerste kwartaal van dat jaar. De vakbonden reageerden gematigd positief, de raad van beheer van het VBO onderschreef op 24 mei eenparig het voorstel van Leysen.

Op de derde plenaire vergadering (4 juni) gaven vakbonden en werkgevers te kennen onder elkaar te willen onderhandelen over de inhoud van een centraal akkoord voor 1985 en 1986, zonder de regering dus. Premier Martens stemde daar mee in, op voorwaarde dat de regering tegen 15 juli zou weten of onderhandelingen mogelijk waren en dat tegen begin augustus een raamakkoord was bereikt.

Dat overleg begon op 28 juni. De sociale partners waren het eens over de doelstelling: om de toename van de werkloosheid tegen te gaan, moeten 100.000 nieuwe jobs worden gecreëerd. Over de middelen om dat doel te bereiken, liepen de meningen echter fel uiteen. Het ABVV pleitte voor de veralgemening van de 38-urenweek vanaf 1985 en de 35-urenweek tegen eind 1986, met behoud van loon en compenserende aanwervingen. Voor het ACV zou de 38-urenweek per 1 januari 1985 de regel moeten zijn en daarnaast, per sector of bedrijf, een meer aanzienlijke werktijdverkorting mogelijk moeten zijn. Het VBO zag heil in de invoering van deeltijdse banen op vrijwillige basis.

In de nacht van 11 op 12 juli bereikten werkgevers en werknemers overeenstemming over een *intentieverklaring* over de bevordering van de werkgelegenheid die de basis zou kunnen zijn van een interprofessioneel akkoord. Kernpunten van die verklaring waren:

- Men beval de ondernemingen aan een deel van de vrijkomende of bijkomende jobs aan te bieden in halftijdse formules, in het bijzonder voor jongeren. Ook werd aanbevolen werknemers die dit vragen te laten overstappen van een voltijdse naar een halftijdse baan.
- In 1985 en in 1986 mocht de loonsom telkens met 1,5 % toenemen (behalve in sectoren waar werkgevers en werknemers samen vaststelden dat dit niet haalbaar is). Die toename zou bij voorrang aangewend worden om meer banen te scheppen, bijvoorbeeld door werktijdverkorting (36 minuten per week). De werktijdverkorting moest gepaard gaan met een versoepeling van de organisatie van de arbeidstijd.

(11) André Leysen was op 26 januari 1984 verkozen tot voorzitter van het VBO, in opvolging van Daniël Janssen. Hij trad op 27 april in functie.

- Over een eventuele verlenging van de tewerkstellingsakkoorden 1983-1984 moest ook per sector onderhandeld worden.
- Over de 38-urige werkweek zou per bedrijfssector onderhandeld worden. Begin 1985 zouden de sociale partners de stand van zaken nagaan.

B. TOCH GEEN CENTRAAL AKKOORD.

De hoop dat voor het eerst sinds tien jaar weer een centraal akkoord zou kunnen worden gesloten, werd na de vakantie de grond ingeboord. Zowel de Vlaamse als de Waalse « intergewestelijke » van het ABVV verwierpen op 13 september het ontwerp-raamakkoord. s' Anderendaags sprak het ABVV-congres zich tegen het ontwerp uit. De nationale raad van het ACV en de liberale vakbond ACLVB daarentegen keurden het goed. Het VBO en de middenstandsorganisaties hadden zich op 27 september moeten uitspreken, maar aangezien het ABVV het ontwerp-akkoord verworpen had, konden zij zich beperken tot de vaststelling dat een akkoord niet mogelijk was en het initiatief verder bij de regering lag.

Op 5 oktober vroeg de regering dan de sociale partners onderhandelingen te beginnen over sectoriële of bedrijfsakkoorden. Zij schetste de contouren waarbinnen dit overleg diende plaats te vinden :

1. In 1985 en 1986 worden geen loonsverhogingen toegekend, behalve indexstijgingen en loonschaalverhogingen.

2. Daar waar een produktiviteitsstijging een verhoging van de loonsom mogelijk maakt, mag deze ten hoogste 1,5 % bedragen en moet ze aangewend worden voor bijkomende aanwervingen.

3. De deeltijdse arbeid op vrijwillige basis moet bevorderd worden zonder dat dit mag leiden tot een vermindering van de totale werkgelegenheid.

4. In de besprekingen per bedrijfssector moet rekening worden gehouden met de specifieke toestand van de kleine en middelgrote ondernemingen ; bepalingen over arbeidsduurvermindering zullen niet van toepassing zijn op bedrijven met minder dan tien werknemers. Indien geen akkoord tot stand komt in een bedrijfssector, zullen bedrijven met tien tot vijftig werknemers een bedrag moeten storten in het Tewerkstellingsfonds, tenzij hun personeelsbestand met ten minste één werknemer is opgevoerd. Bedrijven van vijftig en meer werknemers kunnen bij ontstentenis van een sectorieel akkoord een bedrijfsakkoord

sluiten dat voorziet in bijkomende aanwervingen. Indien zij niet zo een bedrijfsakkoord sluiten, worden ook zij verplicht tot stortingen in het Tewerkstellingsfonds.

Sectoren die de akkoorden 1983-1984 verlengen en bijkomend in 1985-1986 1,5 % van de loonsom aanwenden voor nieuwe jobs, mogen de netto-opbrengst van de indexinleveringen van 1985 en 1986 zelf aanwenden om nog eens bijkomende arbeidsplaatsen te scheppen.

Op 11 oktober ontmoette de regering andermaal de sociale partners. Het socialistische ABVV bleef op de bijeenkomst afwezig. Als gevolg van deze ontmoeting paste de regering haar plannen enigszins aan. Zo kregen de paritaire comités tot 15 december de tijd om akkoorden te sluiten. De « sanctie » bij ontstentenis van een sectorieel akkoord (sluiten van bedrijfsakkoord of storting in Tewerkstellingsfonds) zou nu voor alle bedrijven gelden, ook die met minder dan 50 werknemers. De regering nam ook de voorstellen van de sociale partners inzake de versoepeling van de arbeidsorganisatie over.

Al deze bepalingen werden opgenomen in het ontwerp van sociale herstelwet (waarover hierna wordt gehandeld). Eind 1984 waren nog maar drie sectoriële CAO's gesloten.

5. Nog meer « herstelwetten ».

Ter uitvoering van de rijksbegroting voor 1985 en van nog een aantal maatregelen uit het Spaarplan van 15 maart, werkte de regering-Martens in het najaar drie afzonderlijke wetsontwerpen uit met resp. fiscale, sociale en onderwijsbepalingen. Tijdens de bespreking van de Herstelwet was bij de parlementaire meerderheid bezwaar gerezen tegen het indienen van één « programmawet » met erg uiteenlopende bepalingen. De regering had eerst geen oor naar deze kritiek, maar op 27 juli werd met de fractieleiders een akkoord bereikt om niet één maar drie « herstelwetten » in te dienen.

A. DE FISCALE WET.

Het wetsontwerp houdende fiscale bepalingen werd door de Kamer op 6 december en door de Senaat op 22 december aangenomen (wet van 27 december 1984). De wet zou de schatkist in 1985 ruim 6 miljard F moeten opleveren door een herziening van de zgn. fiscale uitgaven. De belangrijkste bepalingen ervan waren :

- de aftrek van de kosten van thermische isolatie voor de eigen woning werd afgeschaft ;
- de belastingvermindering met 5 % voor de grensarbeiders in Frankrijk werd opgeheven ;
- voor de kapitalen van groepsverzekeringen of individuele levensverzekeringen kwam er een eenmalige belasting van 16,5 % bij de uitkering van de kapitalen ;
- de kadastrale perequatie werd verdaagd van 1986 tot 1991 ;
- het grensbedrag waaronder men als fiscaal ten laste wordt beschouwd, werd opgetrokken van 30.000 tot 60.000 F ;
- gezinspensioenen worden niet gesplitst belast (het Hof van Beroep van Brussel had een tegenovergestelde uitspraak gedaan).

Voorts bevatte de wet een reeks bepalingen met meer economische weerslag :

- de belastingaftrek van 150.000 F per bijkomend personeelslid voor de KMO, die gold voor de periode 1981-1984, werd verlengd tot 1988 en uitgebreid tot de vrije beroepen ;
- het stelsel van de zgn. aandelenopties of *stock options* (de mogelijkheid voor werknemers om binnen een bepaalde tijd en tegen een vooraf vastgestelde prijs aandelen van hun vennootschap te verwerven) werd fiscaal aantrekkelijk gemaakt : het verschil tussen de optieprijs en de waarde van het aandeel bij het lichten van de optie, werd van belasting vrijgesteld ;
- ten slotte werd het fiscaal gunstregime van de coördinatiecentra van multinationale ondernemingen aangepast aan de EG-richtlijnen.

B. MOEILIKHEDEN ROND DE SOCIALE HERSTELWET.

Bij de uitwerking van het « ontwerp van herstelwet houdende sociale bepalingen » kwam het in de schoot van de meerderheid tot wrijvingen tussen liberalen en christen-democraten.

Een eerste wrijvingspunt vormde de zgn. *franchise* in de ziekteverzekering. Reeds in het regeerakkoord van 1981 was bepaald dat elke verzekerde per jaar een bepaalde som van de door hem genoten gezondheidsverzorging zou ten laste nemen. De praktische uitvoering van deze liberale eis, stuitte echter op heel wat technische bezwaren. Toen de ministerraad besliste de franchise toch op te nemen in het ontwerp van sociale herstelwet, werkte minister van Sociale Zaken Dehaene een systeem van onrechtstreekse franchise via terugvordering op het einde van het jaar uit. De liberale regeringspartners waren het met dat systeem

niet eens ; zij wilden enkel weten van een franchise vooraf. Op 15 oktober besliste de kabinetsraad de franchise uit het wetsonwerp te lichten, omdat de invoering ervan nog te veel problemen stelde.

Een tweede twistappel was de huurreglementering. De huurwet van 29 december 1983 (12) waarborgde de woonzekerheid van de huurder tot eind 1984. Bij de bespreking van dat wetsontwerp had de CVP aangekondigd zelf initiatieven te zullen nemen om de huurder ook nadien te beschermen indien de regering dat zelf niet deed. CVP-kamerlid Van den Brande had ter zake, in navolging van de SP'er Van den Bossche, in mei een wetsvoorstel ingediend.

Toen bleek dat het ontwerp van sociale herstelwet wel de matiging van de huurprijzen regelde, maar geen waarborgen voor woonzekerheid van de huurder na 1984 bevatte, drong de CVP aan op de behandeling van het wetsvoorstel-Van den Brande. In de kamercommissie van Justitie kwam het op 24 oktober tot een fikse rel tussen minister van Justitie Gol en Van den Brande. Gol zei dat hij hoe dan ook zou weigeren het goedgekeurde wetsvoorstel te ondertekenen. 's Anderendaags kreeg Gol de steun van PVV-voorzitter Verhofstadt die het voorstel-Van den Brande « *puur socialisme* » noemde. Na veel overleg kon de « huurrel » worden bijgelegd. Op 30 oktober werd binnen de regeringstop overeengekomen een bepaling omtrent de woonzekerheid in de sociale herstelwet in te lassen. Toch duurde het nog tot 20 november vooraleer de desbetreffende amendementen op het ontwerp van sociale herstelwet bij de Senaat werden ingediend. Van den Brande zei er vrede mee te nemen.

Het ontwerp van sociale herstelwet, dat naast de matiging van de huurprijzen en de woonzekerheid bepalingen bevatte om het financieel evenwicht in de sociale zekerheid te vrijwaren, de koppelbaaspraktijken te bestrijden, de tewerkstellingsakkoorden 1983-1984 te verlengen, het arbeidsrecht te versoepelen, de beroepsloopbaanonderbreking in te voeren en de cumulatie van openbare mandaten te beperken, werd wel door de Senaat goedgekeurd (9 december), maar kon wegens tijdsgebrek in 1984 niet meer door de Kamer worden behandeld.

C. ONDERWIJSWET LOOPT VAST IN SCHOOLPACTCOMMISSIE.

Met de laatste van de drie herstelwetten, liep het voor de regering nog slechter af : het ontwerp kon in 1984 zelfs niet bij het parlement worden ingediend.

(12) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 458.

Het ontwerp van onderwijswet bevatte bepalingen inzake de cumulatieve beperking van universiteitsprofessoren en bezuinigingsmaatregelen voor de universiteiten.

Drie andere maatregelen dienden voorafgaandelijk besproken te worden in de Schoolpactcommissie: de beperking van de stijging van de werkingstoelagen aan het gesubsidieerd onderwijs, de invoering van een inschrijvingsgeld voor het onderwijs van sociale promotie (avondonderwijs) en de afschaffing van het gratis leerlingenvervoer in het rijksonderwijs.

De werkzaamheden van de Schoolpactcommissie waren echter geblokkeerd door het verzet van de (vooral Franstalige) socialisten tegen het zgn. *lestijdenpakket* in het basisonderwijs.

De invoering van dat lestijdenpakket was gekoppeld aan de *rationalisatie en programmatie* van het basisonderwijs (kleuter- en lager onderwijs). Krachtens de Schoolpactwet van 1973 diende binnen het jaar voor elk onderwijsniveau een rationalisatie- en programmatieplan te worden opgesteld. Voor het lager onderwijs was in 1975 wel een zgn. *minirationalisatie* doorgevoerd, maar een plan voor het hele basisonderwijs liet op zich wachten. De Onderwijsministers Coens (N) en Bertouille (F) dienden bij de Schoolpactcommissie een plan in, dat begin 1984 op een socialistisch veto stuitte. Nadat het plan werd aangepast, keurde de commissie het op 8 mei uiteindelijk goed. De ministerraad keurde op 22 juli op zijn beurt het K.B. goed. Het besluit trad op 1 september in werking; het legde het aantal leerlingen vast dat nodig is om een basisschool te laten voortbestaan (rationalisatie) en om een nieuwe school op te richten (programmatie).

Eveneens op 22 juli keurden de ministers de invoering van het lestijdenpakket, dat aan de rationalisatie en programmatie was gekoppeld, goed. Het lestijdenpakket kwam in de plaats van de strakke klassennormen, waarbij een klas kon « staan » of « vallen » al naar gelang er één leerling meer of minder was. Voortaan krijgen de basisscholen een lestijdenpakket op basis van het aantal leerlingen. De directie kan, in overleg met de leerkrachten en de ouders, zelf beslissen over de besteding van het pakket en dus zelf de grootte van de klassen bepalen.

Na de vakantie rezen in de Schoolpactcommissie echter bezwaren tegen het lestijdenpakket. De (vooral Franstalige) socialisten verzetten zich ertegen dat de godsdienstlessen die de klastitularissen in confessionele scholen geven buiten het lestijdenpakket vallen. Het verzet van de PS was in feite van communautaire aard: de partij zag met lede ogen dat het lestijdenpakket uitsluitend het Nederlandstalig onderwijs ten goede kwam (in Vlaanderen kwamen er zo'n duizend betrekkingen bij, in Wallonië een dertigtal omdat de omkadering daar reeds veel gunstiger

was). Om aan de PS-bezwaren tegemoet te komen, besliste de regering stagiairs toe te kennen om bepaalde gevolgen van de invoering van het lestijdenpakket op te vangen. De Franstalige socialisten namen echter geen vrede met de verdeling van de stagiairs en bleven weigeren in de Schoolpactcommissie over iets anders te praten zolang het probleem van het lestijdenpakket niet van de baan was.

Als gevolg hiervan konden de drie genoemde bepalingen uit het ontwerp van onderwijswet niet in de commissie besproken worden. Op 21 december besliste de regering daarom het ontwerp zonder deze drie voorstellen bij het parlement in te dienen. Dat zou begin 1985 gebeuren.

6. Coalitie op zoek naar nieuwe adem.

Het laatste kwartaal van het jaar werd gekenmerkt door een verhoogde zenuwachtigheid en een toegenomen spanning in de regeringscoalitie. In de pers was er sprake van « pre-electorale koorts » in het vooruitzicht van eventuele verkiezingen in de lente van 1985.

Overigens heerste over de *verkiezingsdatum* lange tijd onduidelijkheid. Krachtens het Kieswetboek hadden de parlementsverkiezingen op 2 juni 1985 moeten plaatshebben (13). Begin 1984 werd vanuit de meerderheidsfracties evenwel een voorstel ingediend om het Kieswetboek beter in overeenstemming te brengen met het grondwettelijke beginsel dat de Kamer en de Senaat om de vier jaar worden vernieuwd. De oppositie trok fel van leer tegen dit voorstel, dat volgens haar een maneuver was om de levensduur van de regering te verlengen. Het feit dat, kort nadat het desbetreffend wetsvoorstel door de Senaat was aangenomen (7 juni), de regering aandrang op een spoedige goedkeuring van het voorstel door de Kamer, was niet van aard die verwijten te ontzenuwen. Na protest van de oppositie gingen de meerderheidsfracties in de Kamer op 25 juni akkoord niet over het voorstel te spreken en te stemmen, omdat het niet op de agenda was ingeschreven. Volgens de oppositie zocht de regering met de gevraagde spoedbehandeling alleen maar een argument om de voor de deur staande besprekingen over de ontwerp-begroting-1985 vlotter te laten verlopen.

(13) Verkiezingen hebben in beginsel plaats op de vierde zondag van mei van het vierde jaar dat volgt op het vorige verkiezingsjaar, tenzij het een feestdag is. Aangezien de vorige verkiezingen plaats hadden op 8 november 1981, viel de volgende stembusdag op de vierde zondag van mei 1985. Dat is echter Pinksterdag, zodat de verkiezingen een week dienden te worden uitgesteld. Het parlement zou dan maar drie jaar en zes maanden bijeen zijn geweest, terwijl de Grondwet spreekt over vierjaarlijkse verkiezingen. Overigens was het Kieswetboek niet helemaal duidelijk. Voortgaande op de Franse tekst zouden de verkiezingen volgens kamervoorzitter Defraigne pas in juni 1986 mogen vallen.

Het duurde uiteindelijk tot 6 december vooraleer ook de Kamer het wetsvoorstel goedkeurde. De wet van 11 december bepaalt dat de parlementsverkiezingen in de regel plaatsvinden op de eerste zondag die volgt op het verstrijken van een termijn van vier jaar die ingaat op de dag waarop de gecoöpteerde senatoren zijn aangewezen bij de vorige verkiezingen. Concreet betekende dit dat de parlementsverkiezingen werden verschoven van 2 juni naar 8 december 1985.

Die wetswijziging sloot echter het risico op vervroegde verkiezingen in het voorjaar van 1985 niet uit, wat mede de « pre-electorale koorts » van eind 1984 verklaart.

A. SPANNINGEN IN DE MEERDERHEID.

Twee wrijvingspunten tussen de meerderheidspartijen werden hoger reeds behandeld: de franchise in de ziekteverzekering en, meer nog, de woonzekerheid in de huurwetgeving.

De *rakettenkwestie* vormde een derde spanningshaard (zie daarvoor hoofdstuk 7).

Op het communautaire vlak zorgden de nakende arresten van de Raad van State in de klachten tegen de burgemeesters van Voeren, Linkebeek en Wezembeek-Oppem voor zenuwachtigheid bij de regeringspartijen (zie hoofdstuk 1).

Het optreden van burgemeester Happart van Voeren en de houding van minister van Binnenlandse Zaken Nothomb waren evenmin bevorderlijk voor de verstandhouding. Die kwestie begon met de Voerense gemeenteraadszitting van 10 november. Toen burgemeester Happart de normale stemprocedure niet volgde — hij stemde als eerste en liet bij handopsteken stemmen — en Huub Broers, de leider van de Vlaamse oppositie, het raadsverslag wou meenemen als « bewijsmateriaal » voor het feit dat de stemmingen onnauwkeurig waren genotuleerd, gaf Happart de rijkswacht opdracht Broers aan te houden.

In Vlaanderen lokte het optreden van Happart negatieve reacties uit. Op 12 december vernietigde de gouverneur van Limburg een aantal beslissingen van de gemeenteraad van 10 november, omdat onregelmatig was gestemd. De zaak kwam ter sprake in de Kamer, waar op 18 december werd geïnterpelleerd. De CVP nam geen vrede met het antwoord van minister Nothomb en kondigde aan een gemotiveerde motie te zullen indienen. Dat noopte er Nothomb toe twee dagen later duidelijker taal te spreken. Andermaal in de Kamer zei hij dat Happart de Gemeentewet overtreden had en dat gouverneur Vandermeulen volkomen terecht de raadsbeslissingen had vernietigd. Happart had ook niet het

recht de rijkswacht in te schakelen. Op 27 december wees Nothomb Happart schriftelijk terecht (de brief werd wel onrechtstreeks bezorgd via de Limburgse gouverneur). Diezelfde dag echter besliste de Luiksgezinde meerderheid in de gemeenteraad van Voeren door een wijziging van het huishoudelijk reglement de stemming bij handopsteken in alle gevallen toe te laten (krachtens de Gemeentewet mag dat alleen wanneer daarover een consensus bestaat). De beslissingen die nog diezelfde dag door de raad werden genomen, zouden in 1985 andermaal door de Limburgse gouverneur vernietigd worden.

De vervanging van vice-premier en minister van Financiën en Buitenlandse Handel *De Clercq* was een andere bron van interne spanningen in de meerderheid. Eind juli had de PVV bij de regering officieel de kandidatuur ingediend van Willy De Clercq voor de post van EG-commissaris in opvolging van Etienne Davignon, wiens mandaat eind 1984 afliep. De PVV wees erop dat zij nog nooit een EG-Commissielid had gehad. De in het vooruitzicht zijnde vervanging van De Clercq gaf een half jaar lang aanleiding tot speculaties over zijn opvolging. Voor de Franstalige regeringspartijen, en vooral dan de PSC, was het vertrek van De Clercq aanleiding om aan te dringen op een ruimere herschikking van de regering. Met De Clercq als EG-commissaris, zo werd gezegd, zouden alle belangrijke functies in de sfeer van de internationale of Europese betrekkingen in handen van Vlamingen zijn (Tindemans op Buitenlandse Zaken, Kempinaire op Buitenlandse Handel, De Keersmaeker Europese Landbouw, Noterdaeme EG-ambassadeur), op de portefeuille van Ontwikkelingssamenwerking na (de Donnée, hoewel een geboren Vlaming).

Eind november raakten PVV en PRL het erover eens dat een Franstalige liberaal op Buitenlandse Handel zou komen, terwijl de voorgedij over het staatssecretariaat voor Middenstand naar een PVV'er zou gaan. De eigenlijke regeringswijziging vond begin 1985 plaats (14).

Ten slotte droeg het accentueren van de eigen (pre-) electorale eisen evenmin bij tot de goede verstandhouding in de coalitie. Het waren de liberalen die, kennelijk daartoe aangezet door de minder fraaie resultaten bij de Europese verkiezingen (zie hoofdstuk 11), na het zomerreces onophoudelijk een verlaging van de belastingdruk bepleitten. De christen-democraten reageerden daarop met het naar voren schui-

(14) Uiteindelijk zou Frans Grootjans vice-premier, minister van Financiën en minister van Middenstand worden. Staatssecretaris voor Openbaar Ambt Waltiel (PVV) werd tevens staatssecretaris voor Financiën. Vice-premier en minister van Justitie en van Institutionele Hervormingen Gol werd tevens minister van Buitenlandse Handel.

ven van hun prioriteiten : gezinsvriendelijke maatregelen, bestrijding van de armoede, verhogen van de veiligheid,... Zo groeide stilaan de idee van een bijsturing van het regeerprogramma.

B. NAAR EEN ACTUALISERING VAN HET REGEERPROGRAMMA.

Geconfronteerd met al deze spanningen in zijn meerderheid, zette eerste-minister Martens op 29 november een « operatie afkoeling » in. Hij pleegde daartoe afzonderlijk overleg met zijn vice-premiers en met de voorzitters van de meerderheidspartijen.

Uit die gesprekken bleek dat bij de meerderheidspartijen de bereidheid aanwezig was het regeringswerk voort te zetten. Op 7 december kondigde de premier aan, dat de ministerraad op 27 en 28 december zou beraadslagen over de « actualisering » van het regeerprogramma voor 1985. De premier zei ook dat hij in dezelfde periode een ontmoeting zou hebben met de fractieleiders van de meerderheid.

De (reeds vermelde) beslissing van de Kamer om de behandeling van en de eindstemming over de sociale herstelwet uit te stellen tot begin 1985, stuurde dat plan echter in de war. Na de kabinetsraad van 21 december deelde premier Martens mee dat het bijwerken van het regeerprogramma werd uitgesteld tot na de goedkeuring van die wet.

Wel bereidde een beperkte groep ministers op 27 en 28 december de actualiseringsronde voor. Zo werd een lijst opgesteld van de prioritaire wetsontwerpen en -voorstellen en vond een eerste gedachtenwisseling plaats over de begrotingscontrole en een eventuele belastingverlaging. De eigenlijke actualisering zou, zoals gezegd, echter pas in 1985 haar beslag krijgen.

7. Buitenlands en defensiebeleid.

A. DE RAKETTENKWESTIE.

De vraag of België zou overgaan tot de plaatsing van 48 Cruiseraketten, zoals voorzien in het NAVO-dubbelbesluit van 12 december 1979, bleef ook in 1984 de publieke opinie beroeren en de politieke agenda beheersen.

Op 15 maart verklaarde minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans dat België zich loyaal zou houden aan het NAVO-dubbelbesluit. Voor hem betekende dat, dat de toestand nog een laatste keer diende geëvalueerd te worden alvorens het sein tot de installatie kon gegeven worden.

Zo'n 20.000 betogers, in hoofdzaak Vlamingen, vormden op 29 april een « mensenketting » rond de militaire basis van Florennes, waar de kruisraketten zouden worden opgeslagen. Tot de manifestatie was opgeroepen door het Vlaams Aktiekomitee tegen Atoomwapens (VAKA) en het Centre national d'action pour la paix et le développement (CNAPD).

Eind mei ontstond verwarring rond een uitspraak van VS-president Reagan. Op de vraag of een wijziging in de houding van de Nederlandse regering (d.w.z. een beslissing geen kruisraketten op te stellen) een kettingreactie kon teweegbrengen, antwoordde Reagan op een persconferentie: « Dat betwijfel ik zeer. Een of andere van de kleine bondgenoten zou dat voorbeeld kunnen volgen, maar u kan zeker zijn dat de rest het niet zou doen ».

Aangezien « een of andere van de kleine bondgenoten » enkel op België kon slaan, leek de Amerikaanse president te suggereren dat ook België zou kunnen beslissen geen kruisraketten te plaatsen. In VS-kringen werd gezegd dat Reagan niet alleen de plaatsing van de raketten bedoelde, maar de houding van de NAVO-landen jegens het NAVO-beleid als geheel.

Minister Tindemans zei dat naar zijn mening de verklaring van Reagan niet op België sloeg, maar dat het om een algemene verklaring ging die meer toepasselijk leek te zijn op landen zoals Denemarken en Griekenland. Tindemans sloot zelfs niet uit dat het om een verspreking (*slip of the tongue*) ging. Hoe dan ook, België beslist souverain over de eventuele plaatsing van de raketten, zei Tindemans in de Kamer (8 juni).

Op de ministerraad van 13 juli bracht Tindemans zijn halfjaarlijks verslag uit over de Geneefse ontwapeningsgesprekken. Hij kwam tot de conclusie dat in Genève geen enkele vooruitgang te noteren viel, aangezien de Sovjetunie de gesprekken onderbroken had. Inmiddels was de Sovjetunie doorgestaan met de opstelling van kernraketten, waardoor de bedreiging tegen Europa nog was toegenomen. In die omstandigheden zag de regering geen enkele reden om haar houding te wijzigen. Zij besliste zodoende de plaatsing van de kruisraketten verder voor te bereiden, aan het voorziene ritme en tijdsschema. Voorts drukte de regering de hoop uit dat een akkoord tussen de VS en de Sovjetunie de opstelling van de raketten alsnog overbodig zou maken.

Uit het antwoord van minister van Landsverdediging Vreven op interpellaties in de Kamer (6 november) bleek verder dat, in geval de regering het licht op groen zou zetten, de eerste raketten in maart 1985 in Florennes zouden aankomen.

De intentie van de Verenigde Staten en de Sovjetunie de ontwapeningsgesprekken in Genève te hervatten, lokte in eigen land verdeelde reacties uit. In een toespraak voor de Brusselse partijafdeling zei PRL-minister

Gol dat er geen sprake kon van zijn de Belgische beslissing langer uit te stellen « omdat de Russen misschien aan de onderhandelingstafel willen gaan zitten ». Van CVP-zijde werd gezegd dat de partij onderhandelingen belangrijk bleef vinden. Eerste-minister Martens zei tevreden te zijn met het heraanknopen van de onderhandelingen, omdat de regering van oordeel was dat alleen op die manier de beheersing van de bewapeningswedloop kan bereikt worden en alleen door een onderhandelde oplossing verhinderd kan worden dat nieuwe kernwapens worden opgesteld.

Grote politieke deining veroorzaakte het « bijgestuurd » CVP-standpunt. Op de vergadering van het CVP-partijbestuur in Sint-Niklaas (zaterdag 24 november) vroeg Jongerenvoorzitter Van Hecke dat partijvoorzitter Swaelen nog diezelfde dag zou verklaren dat de CVP tegen de installatie van raketten gekant is zolang er een kans bestaat dat de ontwapeningsbesprekingen zouden slagen. Het partijbestuur was het daar mee eens. Niet zonder moeite kon Swaelen bekomen dat hij pas na het partijbureau van de maandag daarop een verklaring zou afleggen, nadat hij contact zouden hebben opgenomen met de afwezige minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans. In de pers werd op maandagmorgen ruime aandacht besteed aan de bijeenkomst in Sint-Niklaas.

Op maandag 26 november stemde het CVP-partijbureau vrij unaniem in met een tekst van Swaelen. Daarin stond o.m.: « De CVP bevestigt vandaag de resolutie van het partijcongres (19 februari 1984) over de vredesonderhandelingen: " Zolang er ernstige kansen bestaan om tot een gunstig resultaat te komen, moeten deze kansen volledig benut worden en heeft de Belgische regering geen dwingende reden om een definitieve beslissing te nemen over de plaatsing van de kruisraketten op Belgisch grondgebied (...). Wij moeten de nieuwe onderhandelingen een kans geven. Wij moeten alles in het werk stellen opdat zij zouden slagen. Bijgevolg meent de CVP dat onze regering, die bij de komende evaluatie van de toestand dient te beslissen, het licht niet op groen dient te plaatsen voor de ontplooiing van kruisraketten in ons land ».

CVP-voorzitter Swaelen voegde daar aan toe, dat het bijgestuurde rakettenstandpunt voor zijn partij een breekpunt voor de coalitie kon worden. Vice-premier Gol reageerde scherp: het CVP-standpunt is in strijd met vroeger aangegane NAVO-verbintenissen. De Vlaamse oppositiepartijen (SP en VU) en het VAKA reageerden gematigd positief op het nieuwe CVP-standpunt. Bij de NAVO was de reactie ronduit negatief.

Nog meer deining kwam er op 28 november. Toen verscheen in *Het Belang van Limburg* een interview met Luc Van den Brande, de fractie-

leider van de CVP in de Kamer, waarin deze zei dat er in maart 1985 zeker geen beslissing kon genomen worden en wellicht ook niet eind 1985. Als de regering in maart toch beslist, « dan ontzeggen we haar het vertrouwen en zal ze die beslissing niet kunnen uitvoeren ». De liberalen reageerden zeer ontstemd op die uitlatingen. Diezelfde dag nuanceerde Van den Brande zijn standpunt ; ook werd erop gewezen dat het interview was afgenomen vóór de bijeenkomst van het partijbureau.

De deining luwde enigszins na de kabinetsraad van 30 november, waarop beslist werd de voor eind december geplande evaluatie van het raketten-dossier uit te stellen. In het communiqué stond o.m. : « De regering neemt kennis van de aangekondigde hervatting van de gesprekken tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie ter voorbereiding van de onderhandelingen over het geheel van de problematiek inzake kern- en ruimtewapens. Zij verheugt zich over deze stap naar een dialoog, die in de lijn ligt van de regeringsverklaring van 18 december 1981. (...) De evaluatie die voorzien was voor het einde van dit jaar zal in de loop van het eerste trimester van 1985 gebeuren. Het officiële werkbezoek van de eerste minister en de minister van Buitenlandse Betrekkingen aan Washington, op 14 januari 1985, zal voorbereid worden door de regering. Het parlement zal op de hoogte gehouden worden. De regering onderstreept opnieuw haar gehechtheid aan het NAVO-dubbelbesluit van 1979 (...) ».

Uit het zoveelste « rakettendebat » in de Kamer (5 december) bleek evenwel dat de meerderheid over de grond van de zaak verdeeld bleef. Voor de CVP diende de regering bij de volgende evaluatie niet definitief te beslissen. De PRL was resoluut voorstander van de plaatsing vanaf maart 1985. De PVV was iets genuanceerder en zei dat de beslissing kon uitgesteld worden op voorwaarde dat de NAVO-partners het daarmee eens waren.

B. LANDSVERDEDIGING.

In welke mate economische compensaties en de regionale verdeling van die compensatiebestellingen een rol spelen bij de aankopen van Landsverdediging, werd in 1984 geïllustreerd door de wijze waarop het *jeep-dossier* zijn beslag kreeg.

Reeds op 18 januari 1982 had minister van Landsverdediging Vreven van zijn collega's de toestemming gekregen om 2.500 legerjeeps te kopen. De levering was gepland voor de tweede helft van 1983. Legerrapporten en tests wezen de Mercedes-jeep als « beste keuze » aan, gevolgd door Bombardier-Iltis en Landrover. Die rapporten kwamen, samen met de verslagen van Economische Zaken over de compensaties, bij het *Comité*

voor *Oriëntatie en Coördinatie* van de overheidsbestellingen (COC) terecht. Op 17 oktober 1983 besliste het COC unaniem ten voordele van Mercedes.

Hoewel hij in die omstandigheden alleen een beslissing kon nemen, oordeelde Vreven het raadzamer het dossier door te spelen naar de regering. Reden daarvan was het fel toegenomen gelobby bij de politici. Met de steun van de vakbonden pleitte de firma Beherman-Demoen, invoerder van Landrover, voor de aankoop van het Britse voertuig om de werkgelegenheid in het Mechelse Beherman-filiaal Rageno te redden. Het Canadese bedrijf Bombardier kwam met nieuwe compensatievoorstellen af, die vooral het Luikse FN ten goede kwamen en waarmee het de gunst won van de Waalse ministers. Ook de twee andere constructeurs verhoogden hun compensaties of kwamen met prijsverlagingen op de proppen.

Het zgn. *globalisatiecomité* dat over de aankoop moest beslissen en waarin de ministers Gol, Maystadt, Vreven en Eyskens zitting hadden, raakte het niet eens. Vice-premier Gol dreef het zelfs zover vanuit Moskou, waar hij de begrafenis van Andropov bijwoonde, een telegram te sturen met de mededeling dat hij niet zou dulden dat in zijn afwezigheid een beslissing werd genomen. De offerteperiode werd keer op keer verlengd. Toen ook minister van Economische Zaken Eyskens naar de Canadese kant begon over te hellen, was de zaak virtueel beklonken. Op 5 juli opteerde het globalisatiecomité voor de aankoop van 2.500 Bombardier-jeeps, tegen de zin van Vreven in. De grotere compensatiebestellingen hadden de doorslag gegeven. Het contract werd in 1984 echter niet meer ondertekend. D'Ieteren, de Belgische vertegenwoordiger van Bombardier, drong aan op een prijsherziening; daarnaast waren er nog problemen met de verdeling van de compensatiebestellingen. Inmiddels tekende Beherman-Demoen beroep tegen de regeringsbeslissing aan bij de Raad van State.

Het personeelsplan van minister Vreven (15) bleef in 1984 in de interministeriële werkgroep steken. Het kreeg wel een begin van uitvoering in het Spaarplan van 15 maart en de daarbij aansluitende Herstelwet, met name wat het « bijtekenen » betreft. Om het contingent dienstplichtigen uit te breiden en tevens de discriminatie te milderen tussen dienstplichtigen en niet-dienstplichtigen (16), werden in de Herstelwet volgende maatregelen opgenomen :

(15) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 463.

(16) Slechts een kwart van de jongeren zijn dienstplichtig. Het contingent dienstplichtigen voor 1984 bestond uit ca. 34.000 jongens, op een totaal van 80.000 mannelijke en 75.000 vrouwelijke leeftijdsgenoten.

1. Miliciens kunnen hun dienstplicht op vrijwillige basis met drie of met zes maanden verlengen. Als tegenprestatie krijgen zij een financiële vergoeding (dubbele soldij vanaf de inlijving, een netto-toeslag van 12.300 F per maand tijdens de verlengingsperiode; de miliciens die zes maanden langer dienst doen krijgen tijdens de laatste drie maanden nog een extra-vergoeding, zodat zij een netto-inkomen van 20.000 F per maand hebben). Bovendien worden zij vrijgesteld van de wachttijd (150 dagen) voor het verkrijgen van werklozenvergoeding, zodat zij na hun demobilisatie onmiddellijk werkloosheidsuitkering kunnen krijgen.

2. Een loopbaan bij de Rijkswacht of het leger wordt voorbehouden aan ex-miliciens.

3. Elke jongere krijgt de mogelijkheid op eigen verzoek burgerdienst te vervullen bij de Civiele Bescherming, ook als hij/zij niet dienstplichtig is.

C. BUITENLANDSE BETREKKINGEN.

België ijverde voor een verbetering van de Oost-Westrelaties en het weer op gang brengen van de dialoog tussen de twee grote mogendheden over wederzijdse ontwapening. Die politiek kreeg gestalte in een aantal reizen naar « kleinere landen » van het Warschaupact. Minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans bezocht Joegoslavië (maart), Tsjechoslovakije (oktober), Bulgarije (oktober) en de DDR (december). Tindemans vergezelde eerste-minister Martens op een tweedaags officieel bezoek aan Hongarije (18-20 november). Niet onopgemerkt was het bezoek van CVP-voorzitter Swaelen aan Moskou, eind januari, op uitnodiging van het Interparlementair comité van de Sovjetunie.

Premier Martens bracht een officieel bezoek aan Japan en Zuid-Korea (10-18 april); het was het eerste bezoek van een Belgisch regerings-leider aan Seoel, sinds België diplomatieke betrekkingen aanknoopte met Zuid-Korea. Vice-premier Gol bracht in dezelfde periode een bezoek aan China, waarmee hij een akkoord voor juridische samenwerking sloot, en Japan. Tindemans was te gast in Maleisië en Indonesië (februari) en in Tunesië (oktober), waar hij ook een ontmoeting had met PLO-leider Arafat. Koning Boudewijn en koningin Fabiola brachten een staatsbezoek aan Portugal (22-24 oktober).

In Brussel waren er officiële bezoeken van Bondskanselier Kohl (16 februari), de Spaanse premier Gonzalez (5-6 maart), die aandrang op de toetreding van zijn land tot de EG en daarbij van België steun kreeg toegezegd, de Chinese premier Zhao Ziyang (3-6 juni), die zei dat

België een bruggehoofd is tussen de Volksrepubliek en de EG, en UNO-secretaris-generaal Perez de Cuellar (16-17 juli). Het bezoek van de Zuidafrikaanse premier Piet Botha en diens minister van Buitenlandse Zaken Roelof « Pik » Botha (7 juni) verliep in mineur. België veroordeelde nogmaals het apartheidsregime en drong aan op onafhankelijkheid voor Namibië.

In december stelde Buitenlandse Zaken een document voor waar in gepleit werd voor een krachtiger Azië-beleid en een sterkere Belgische aanwezigheid in dat deel van de wereld.

Minister Tindemans zat in juli de tweede internationale conferentie over de vluchtelingen in Afrika (ICARA) voor, die in Genève plaatsvond.

De relaties met Zaïre bleven vrij rimpelloos. President Mobutu bracht in juli een werkbezoek van drie dagen aan Brussel. Van Belgische zijde werd bezorgdheid getoond over de eerbiediging van de mensenrechten en de individuele vrijheden in de oud-kolonie, maar Mobutu ontkende dat over dat thema gesproken was. Opvallend was de aanwezigheid van vijf (van de dertien) oppositionele ex-parlementsleden op een persconferentie van Mobutu. De Zaïrese president zei dat zij hun « vergissing » hebben ingezien.

Na afloop van het werkbezoek vond een bijeenkomst plaats van de gemengde Belgisch-Zaïrese commissie. Daar werd beslist dat Zaïre een renteloze lening krijgt van 450 miljoen F, dat de kredietlijn van de Banque du Zaïre bij de Nationale Bank van België wordt opgetrokken van 1 tot 1,5 miljard F en dat er ruimere waarborgen komen voor verkopen aan en investeringen in Zaïre. In het kader van een Europese rondreis, laste Mobutu op het allerlaatste ogenblik een « bliksembezoek » aan België in (26 september); doel van die reis was het bepleiten van een herschikking van de Zaïrese schulden bij de westerse kredietgevers, de zgn. Club van Parijs.

Minister Tindemans woonde in december in Kinshasa de eedaflegging bij van president Mobutu, die zijn derde ambtstermijn als staatshoofd begon. Tindemans kreeg er een bijzonder hartelijk onthaal. Een paar weken voordien was Zaïre nochtans uitgevallen naar Brussel. De inval in de provincie Shaba door Zaïrese opstandelingen vanuit Tanzania, werd volgens Kinshasa mede vanuit België voorbereid; de Zaïrese overheid stelde er de Belgische regering dan ook ten dele verantwoordelijk voor. Blijkbaar was die beschuldiging niet terecht, want over de kwestie werd nadien niet meer gesproken.

Op 14 november ondertekenden België en Nederland in Den Haag een verdrag over wederzijdse hulpverlening bij rampen in het grensgebied. Minder vlot verliep het met de uitvoering van de zgn. *water-*

verdragen, die in 1975 geparafeerd maar nog niet geratificeerd werden. De verdragen hebben betrekking op de rechttrekking van de bocht van Bath, de bouw van het Baalhoekkanaal en de levering van (Belgisch) Maaswater aan Nederland. België heeft de rechttrekking van de bocht van Bath echter laten varen, en vroeg in de plaats een verdieping van de Westerschelde. Nederland dreigde er mee de voor de haven van Antwerpen belangrijke baggerwerken voor het uitdiepen van de Westerschelde tot 48 voet niet uit te voeren, indien er niet snel een afdoende regeling kwam voor de kwantiteit en de kwaliteit van het in Nederland binnenstromende Maaswater. Voor dat laatste moest België echter nog met Frankrijk onderhandelen over de bouw van een stuwdam op de Houille.

België protesteerde bij de Sovjetunie tegen de terechtstelling in mei van de tot Belg genaturaliseerde Yermak Lukianoff, die in 1968 tijdens een bezoek aan zijn geboortestreek Kalmykija was aangehouden en op 8 juli 1983 ter dood was veroordeeld wegens oorlogsmisdaden en landverraad tijdens de Tweede Wereldoorlog. De Belgische regering, meer dan 250 Belgische parlementsleden, Amnesty International en het Europees Parlement hadden tevergeefs gratieverzoeken naar Moskou gestuurd.

In februari kwam het tot een rel tussen minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans en staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking de Donnée. Ondanks het verzet van Tindemans, richtte de Donnée tijdens Tindemans' bezoek aan Maleisië en Indonesië de *vzw Agri-prom* op, die landbouwprojecten van het ABOS (Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking) zou uitvoeren. De kwestie sleepte lang aan. Eerst verzocht Tindemans het ABOS geen beroep te doen op Agri-prom, nadien trok hij als voogdijminister het dossier tot zich (evocatierecht), samen met alle dossiers over de landbouwsamenwerking met Zaïre. De zaak kwam ter sprake in de Kamer en nam, toen de Donnée steun kreeg van zijn partij (PRL), meer en meer partijpolitieke vormen aan. Na een gesprek tussen Tindemans en de Donnée kon het geschil begin november worden bijgelegd.

D. PEGARD.

Op de grens van het buitenlands en het defensiebeleid situeert zich de kwestie-Pégard die tijdens de zomermaanden de aandacht vestigde op de minder voorbeeldige wijze waarop in België politiek wordt bedreven.

Halverwege juli raakte bekend dat het hoogtechnologisch bedrijf Pégard uit Andenne nog steeds wachtte op een vergunning voor het exporteren

van een boor- en freesmachine naar de Sovjetunie. Het bedrijf kondigde aan de boeken te zullen neerleggen indien er geen exportvergunning kwam.

Minister Tindemans wees erop dat de *Cocom* (Coordinating Committee for East-West Trade Policy), dat de uitvoer van strategisch materiaal van westerse landen naar het Oostblok controleert, geen toestemming voor de export gaf. Volgens Tindemans stond het buiten kijf dat de boor- en freesmachine zou gebruikt worden voor de bouw van kernraketten. De uitvoer van een eerste gelijksoortige machine was door de mazen van de administratie van Economische Zaken geglipt en het dossier was nooit op de *Cocom* beland, aldus nog Tindemans.

Een gespecialiseerde firma die van de regering opdracht had gekregen de omstreden machine te onderzoeken, kwam tot de conclusie dat zij geen technologische onderdelen bevatte die strijdig zijn met de eisen van de *Cocom*. De regering zag daarin een opening, maar vanuit de Verenigde Staten werd sterke druk uitgeoefend om geen exportvergunning af te leveren.

Op 9 augustus deelde minister van Economische Zaken Eyskens mee, dat het Belgisch leger de omstreden Pégard-machine zou kopen voor gebruik in de militaire werkplaatsen van Rocourt. De Verenigde Staten engageerden zich mee te werken aan de industriële herstructurering en de financiële versterking van de firma Pégard. Ook zouden de VS het verschil bijpassen tussen de kostprijs van de machine (102 miljoen F) en het krediet dat op de begroting van Landsverdediging stond ingeschreven voor de aankoop van een freesmachine (60 miljoen).

Vreemd genoeg kreeg Pégard half september een uitvoervergunning voor het leveren van vijf boor- en freesmachines aan de Sovjetunie die, volgens een woordvoerder van het bedrijf, identiek waren aan de machine waarvoor een vergunning was geweigerd. Het ministerie van Economische Zaken was van oordeel dat de machines buiten het exportverbod van de *Cocom* vielen, zodat het dossier niet moest worden voorgelegd aan Buitenlandse Zaken en de *Cocom*.

In het najaar was heel wat te doen over de betaling van de 42 miljoen door de Verenigde Staten. Uit ongenoegen over de uitvoervergunning voor de vijf machines, bevroor Washington eerst het geld. Op 11 oktober kreeg minister van Landsverdediging Vreven van zijn Amerikaanse ambtgenoot Weinberger de verzekering dat het Pentagon de 42 miljoen « onmiddellijk » zou betalen. In eigen land beweerde SP-kamerlid Tobback aan de hand van een nota van de Inspectie van Financiën, dat die 42 miljoen F in feite Belgisch geld zouden zijn. Vreven bevestigde dat in afwachting dat daarvoor kredieten zouden worden ingeschreven op de VS-begroting, de 42 miljoen inderdaad afkomstig waren van het *Foreign Military Sales Fund*, de « lopende reke-

ning » die België in de VS heeft om militaire aankopen te betalen. Vreven zei dat het om een spoedprocedure ging, die niets afdeed van de eigenlijk overeenkomst. De som werd op 18 oktober betaald.

De boor- en freesmachine zou pas in 1985 aan het leger geleverd worden. Al die tijd bleef zij op de kade van de Antwerpse haven staan. Oorzaak daarvan waren de aanslepende onderhandelingen tussen Landsverdediging en Pégard over de extra-kosten (zoals opslag, vervoer en aanpassing van de machine). Die onderhandelingen duurden lang omdat gewacht moest worden op de resultaten van de reddingsoperatie van het bedrijf.

Inderdaad, op 2 augustus had Pégard aan de rechtbank van koophandel van Namen een concordaat met voortzetting van activiteiten aangevraagd. De rechtbank stemde daar op 21 augustus mee in. De lange reddingsoperatie mondde uiteindelijk uit in de oprichting van een nieuwe maatschappij, *Pégard Productic*, die de activiteiten en een deel van het personeel van Pégard overnam (19 november). Het kapitaal kwam van het Waalse Gewest, de Nationale Investeringsmaatschappij en Voith, een van de vroegere aandeelhouders.

8. Staatshervorming.

De belangrijkste gebeurtenis op het vlak van de staatshervorming in 1984 was de installatie van het *Arbitragehof* (17). Op 10 juli duidde de Senaat de effectieve en de plaatsvervangende kandidaten aan, van wie de benoeming aan de koning werd voorgedragen. Zij werden bij K.B. van 10 september benoemd. In de Senaat werd het Arbitragehof op 1 oktober plechtig geïnstalleerd. In zijn toespraak benadrukte premier Martens dat op alle niveaus dringend behoefte is aan een nieuwe mentaliteit en aan federale loyaleiteit.

De twaalf effectieve leden van het Hof zijn: Karel Blanckaert, Willy Calewaert, Louis de Grève, Jan Delva, Ferdinand Debaedts, Louis Paul Suetens (de zes Nederlandstaligen, van wie de eerste drie ex-politici en de andere drie juristen), Dieudonné André, Irène Pétry, Jacques Wathelet, Etienne Gutt, Jean Sarot en Michel Melchior (de zes Franstaligen, in dezelfde volgorde). Delva en Gutt werden tot voorzitter verkozen.

Op 30 januari werd in Eupen de *Rat der Deutschsprachigen Gemeinschaft* (RDG) plechtig geïnstalleerd (18). De Rat, voorgezeten door Manfred Betsch, verkoos meteen de drie leden van de Duitstalige exe-

(17) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 452-453.

(18) *Idem.*, blz. 453-454.

cutieue : de liberaal Bruno Fagnoul, die voorzitter werd, de CSP'er Joseph Maraite en de socialist Marcel Lejoly.

Bij K.B. van 28 december 1984 werd de duur van het Studiecentrum tot Hervorming der Instellingen (19) voor onbepaalde tijd verlengd ; oorspronkelijk had het tegen 1 januari 1985 een algemeen verslag moeten indienen. Over de werkzaamheden van het Studiecentrum raakte niets bekend. De op initiatief van de voorzitters van Kamer en Senaat opgerichte « Gemengde parlementaire commissie belast met de studie van het institutioneel probleem van Brussel », kwam niet verder dan het opstellen van een agenda en het aanduiden van twee verslaggevers (20).

Bij de wet van 28 december 1984 werden een aantal nationale openbare instellingen afgeschaft : het Nationaal Instituut voor de Huisvesting ; de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting ; de Nationale Landmaatschappij ; de Nationale Maatschappij der Waterleidingen ; het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn ; het Rijksfonds voor de sociale reclasering van de minder-validen. Zij zouden worden vervangen door eigen Vlaamse en Franstalige of Waalse instellingen ; de datum waarop de afschaffing inging moest later bij K.B. worden vastgelegd. Door dezelfde wet werd de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij opgericht en werden het Fonds voor de bouw van ziekenhuizen en medisch-sociale inrichtingen en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening ten dele gecommunautariseerd resp. geregionaliseerd.

Ter uitvoering van het zgn. *staalakkoord* van 26 juli 1983 keurden Kamer en Senaat in het voorjaar het « wetsontwerp betreffende de saldi en de lasten van het verleden van de Gemeenschappen en de Gewesten en de nationale economische sectoren » goed (wet van 5 maart 1984). Deze zgn. *staal- en schuldenwet* regelde ook de overdracht van de financiële lasten aan de gewesten en de gemeenschappen m.b.t. de hen toegewezen bevoegdheden en de wijze waarop die lasten moeten worden gedelgd. Voor een ietwat uitvoeriger bespreking van die wet zij verwezen naar hoofdstuk 9.

Ook in 1984 slaagde het overlegcomité regering-executieven er slechts zelden in een oplossing te vinden voor de conflicten tussen de gemeenschappen en de gewesten onderling of tussen de gemeenschappen of gewesten en de centrale regering.

Het scherpste intercommunautair conflict betrof het zgn. *decreet-Lepaffe*, dat bepaalt dat Franstalige mandatarissen buiten het Franse taal-

(19) *Idem*, blz. 454.

(20) *Idem*, blz. 454-495.

gebied niet kunnen worden verplicht een andere taal dan het Frans te gebruiken. Het decreet was duidelijk een reactie op het wetsvoorstel-Galle, dat precies beoogde het gebruik van het Nederlands op te leggen in de faciliteitengemeenten die tot het Vlaamse Gewest behoren (zie hoofdstuk 1).

Op 10 februari, daags na de indiening van het voorstel van decreet van de FDF'er Lepaffe in de Franse Gemeenschapsraad, riep de Vlaamse Raad eenparig een belangenconflict in. Overeenkomstig de procedure van de wet van 9 augustus 1980, werd de bespreking van het voorstel geschorst gedurende zestig dagen. Aangezien er binnen die periode geen oplossing kon gevonden worden, werd het geschil aanhangig gemaakt bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Die keurde op 24 mei, in een stemming van Nederlands- tegen Franstaligen, een motie goed luidens dewelke het voorstel de belangen van de Vlaamse Gemeenschap ernstig schaadt. Het dossier kwam bij het overlegcomité regering-executieven terecht dat binnen de voorgeschreven termijn van dertig dagen evenmin een consensus kon bereiken. Na het verstrijken van die termijn keurde de Franse Gemeenschapsraad op 26 juni het voorstel van decreet goed, hoewel de Raad van State eind februari in een advies had gesteld dat het voorstel de territoriale bevoegdheden van de Franse Gemeenschapsraad overschrijdt.

Op 10 juli besliste de Vlaamse regering bij het Arbitragehof een beroep tot vernietiging en een vordering tot schorsing van het decreet in te leiden.

Een andere kwestie waarover het overlegcomité geen akkoord kon bereiken was het ontwerp van decreet van de Vlaamse regering om Brussel uit te roepen tot hoofdstad van de Vlaamse Gemeenschap, waartegen de Franse Gemeenschap beroep had aangetekend (21).

Bevoegdheidsgeschillen bleven bestaan over het toeristisch beleid, de jeugdbescherming en vooral het buitenlands beleid van de gewesten en de gemeenschappen. Wat dat laatste betreft was nochtans in de lente enige vooruitgang geboekt. Zo werd een akkoord bereikt over permanent overleg en informatie-uitwisseling tussen de nationale en de gewest- en gemeenschapsregeringen. Knelpunt bleef evenwel de samenstelling van de Belgische delegaties bij internationale instellingen. Daarover kwam het in de zomer tot een scherp conflict, toen de gemeenschaps-

(21) Ondanks een negatief advies van de Raad van State, die stelde dat de gemeenschappen niet bevoegd zijn een hoofdstad te kiezen in de juridische betekenis van het woord, keurde de Vlaamse Reed het ontwerp-decreet goed (decreet van 6 maart 1984). Overigens riep ook de Franse Gemeenschap Brussel tot hoofdstad uit (decreet van 10 mei 1984).

ministers van Cultuur Poma (Vlaamse Gemeenschap) en Moureaux (Franse Gemeenschap) weigerden deel uit te maken van de Belgische delegatie op de vergadering van de Cultuurministers van de EG in Luxemburg (22 juni). Zij namen het niet dat de delegatie werd geleid door minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans, en dat zij zouden beschouwd worden als gewone leden van de Belgische delegatie en niet als verantwoordelijke voor het cultuurbeleid in hun gemeenschap. Volgens Tindemans liet het Verdrag van Rome niet toe dat Poma en Moureaux op voet van gelijkheid met de vertegenwoordigers van de nationale regering aan de vergadering zouden deelnemen. In november werd over de kwestie een akkoord bereikt, dat de ministerraad op 16 november bekrachtigde: op de Europese raden van de ministers van Cultuur wordt België officieel vertegenwoordigd door de minister van Buitenlandse Betrekkingen en maken de gemeenschapsministers deel uit van de Belgische delegatie; bij het begin van de zitting zal de minister meedelen dat de gemeenschapsministers het woord zullen nemen wanneer problemen behandeld worden die hun gemeenschap aanbelangen; de Belgische delegatie zal slechts een standpunt innemen wanneer daarover een onderling akkoord is bereikt, zoniet zal België zich bij de stemming onthouden.

9. Het staaldossier.

De staalkwestie die de regering in 1983 voor zware moeilijkheden had geplaatst (22), werd in 1984 vrij moeiteloos verder afgehandeld.

In de eerste dagen van het verslagjaar werd de tekst neergeschreven van het protocol tussen Cockerill-Sambre, Sidmar en Arbed. Het industrieel samenwerkingsakkoord (de zgn. synergieën) werd op 13 januari door de regeringen van België en het Groothertogdom Luxemburg geparafeerd en op 23 januari ondertekend. Het akkoord bepaalt de voornaamste activiteit van de drie bedrijven (lange produkten voor Arbed, platte produkten voor Sidmar, koudgewalste en beklede produkten voor Cockerill-Sambre) en legt de investeringen op middellange termijn vast. Het bepaalt voorts dat « trein 900 » in Charleroi, de moderne draadwalserij Valfil in Seraing en de platenwals Steckel in Dudelange ten laatste begin 1985 zouden gesloten worden.

De Belgische regering sloot bovendien een akkoord met Luxemburg over de kapitaalherstructurering van Sidmar (waarvan Arbed de hoofd-

(22) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 426-436.

aandeelhouder was). De Belgische staat bracht 3,5 miljard F vers kapitaal in de onderneming en nam 11,2 miljard F schulden over in de vorm van niet-stemgerechtigde aandelen. België kreeg het recht van voorkoop bij een eventuele afstand van aandelen in het bezit van Arbed of de Luxemburgse staat.

Tegen het samenwerkingsprotocol tekende vooral de SP bezwaar aan. Volgens oud-minister van Economische Zaken Claes had de Belgische regering een mogelijke samenwerking met het Nederlandse Hoogovens niet ernstig genomen en zou Arbed een te grote vinger in Sidmar krijgen. Minister van Economische Zaken Eyskens weerlegde die argumenten.

Inmiddels was op 16 januari in de kamercommissie voor de herziening van de grondwet en institutionele hervormingen de bespreking begonnen van het « wetsontwerp betreffende de saldi en de lasten van het verleden van de gemeenschappen en de gewesten en de nationale sectoren ». De besprekingen werden gekenmerkt door een zware uitval van oud-PS-voorzitter André Cools, die zei dat de drieduizend Vlamingen die in de Luikse staalindustrie werken moeten afvloeien, en door kritische adviezen van de Raad van State. De Raad stelde in een eerste (bijkomend) advies, op vraag van kamervoorzitter Defraigne, dat de regering vergeten was de gewestregeringen te consulteren. Het negatieve advies dat de Vlaamse regering daarop uitbracht — zij vond dat er onvoldoende garanties waren voor de feitelijke regionale financiering van de nationale sectoren — en dat ook door de CVP-leden was goedgekeurd, verwekte nogal wat ongenoegen bij de CVP-leden van de nationale regering (de Waalse gewestregering bracht bij staking van stemmen in feite geen advies uit). Zoals de wet het toelaat, legde de regering dat advies naast zich neer.

In een tweede (bijkomend) advies stelde de Raad van State dat de regionale aanrekening van nationale schulden ingaat tegen de verplichting van nationale solidariteit, en dat een dergelijke regeling moet worden goedgekeurd met een bijzondere meerderheid. De regering antwoordde daarop dat zij in feite reeds aan dat bezwaar was tegemoet gekomen doordat de regionale aanrekening via een (ingewikkeld) « ommetje » langs het kanaal van de nationale begroting van Economische Zaken zou geschieden.

De openbare bespreking in de Kamer begon op 2 februari. De oppositie zorgde nog voor een verdragingsmaneuver door een aantal amendementen voor advies aan de Raad van State voor te leggen. De Raad verklaarde zich echter onbevoegd omdat de amendementen beleidsopties bevatten. Op 11 februari keurde de Kamer ten slotte het ontwerp goed. De Senaat deed hetzelfde op 1 maart.

De zgn. *Staal- en schuldenwet* van 5 maart is de legistische vertaling van het staalakkoord van 26 juli 1983 (23). De wet droeg vooreerst aan de gemeenschappen en de gewesten de schulden over van de materies die tot hun bevoegdheid behoren, uitgezonderd de lasten voor de huisvesting. Ten einde de gemeenschappen en de gewesten in staat te stellen die lasten, voortvloeiend uit beslissingen en verbintenissen van vóór 1 januari 1980, te dragen, werden de saldi op de culturele en gewestbegrotingen overgedragen aan de gemeenschappen resp. de gewesten. Daarnaast werden de erfenis- of successierechten, die krachtens de wet van 9 augustus 1980 zouden overgedragen worden aan de gewesten, weer « nationaal » gemaakt. De opbrengst ervan gaat echter naar de gewesten, die het geld moeten aanwenden om de genoemde schulden te delgen. Het saldo moet worden aangewend voor de financiering van de nieuwe middelen die nodig zijn voor de nationale sectoren (staal, steenkool, scheepsbouw en -herstelling, textiel, glasverpakking); voor het Waalse Gewest betreft dit Cockerill-Sambre, voor het Vlaamse Gewest op termijn de Kempense Steenkoolmijnen. Over het eventueel bijkomend overschot (het zgn. supersaldo) kunnen de gewesten autonoom beschikken.

Per 5 maart werd Jean Gandois aangesteld tot algemeen afgevaardigde van de regering bij Cockerill-Sambre.

In de daaropvolgende weken werd gewerkt aan de koninklijke besluiten ter uitvoering van de wet van 5 maart. Het ging met name over de oprichting van regionale ministercomités in de schoot van de nationale regering, die de dossiers van de in hun gewest gelegen bedrijven van de nationale sectoren behandelen, en de oprichting van twee filialen (een Vlaams en een Waals) van de Nationale Maatschappij voor de Herstructurering van de Nationale Sectoren, die de instrumenten worden ter uitvoering van het beleid van de regionale ministercomités. Een ander K.B. legde aan het personeel van Cockerill-Sambre een specifieke loonmatiging van 4 % op. Al deze besluiten, evenals de wet van 5 maart zelf, werden op 31 maart van kracht.

Op 7 april ondertekenden de regering en de banken de financieringsconventies over de overname door de Staat van een reeks schuldvoorwaarden op Cockerill-Sambre en de financiering van de bijkomende geldmiddelen (27 miljard, zonder staatswaarborg) die uiteindelijk door het Waalse Gewest moeten terugbetaald worden.

Directie en vakbonden van Cockerill-Sambre sloten op 6 juni een akkoord over de sociale aspecten van het herstructureringsplan van het

(23) *Idem*, blz. 431-433.

staalbedrijf. Tegen eind 1986 zouden 8.903 arbeidsplaatsen verdwijnen, 4.152 in Charleroi en 4.751 in Luik, uitsluitend door natuurlijke afvloeiing en de invoering van het brugpensioen op 55 jaar. Er kwamen een groot aantal overplaatsingen en de arbeidsweek zou eerst op 36, nadien op 35 uur per week worden gebracht.

In december legden de staalfabriek van Seraing en de draadwalserij Valfil hun activiteiten stil. De moderne installaties van Valfil werden verkocht aan de Chinese Volksrepubliek.

10. Wetgevend werk.

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste in 1984 tot stand gekomen wetten die nog niet eerder werden besproken.

Grondwet.

Op 31 juli vond een beperkte grondwetsherziening plaats. Door een wijziging van artikel 39 werd de mondelinge stemming in het parlement vervangen door de stemming bij naamafroeping (waarmee in feite de elektronische stemprocedure bedoeld wordt). Artikel 84, dat bepaalde dat tijdens een regentschap geen grondwetswijziging kan plaatsvinden, werd gemilderd. Luidens de nieuwe bepaling mogen dan alleen de bepalingen betreffende de grondwettelijke macht van de koning en de artikelen 60 tot 64 en 80 tot 85 niet worden herzien. Ten slotte werden de artikelen 122 (burgerwacht) en 133 (nationaliteit van vreemdelingen die vóór 1 januari 1814 in België gevestigd waren) opgeheven. (*Belgisch Staatsblad* 10 augustus 1984.)

De Senaat, maar nog niet de Kamer, schrapte art. 56*bis* van de Grondwet dat de categorieën opsomt tot ten minste één waarvan men moet behoren om tot senator te kunnen worden verkozen. Die wijziging werd doorgevoerd omdat de kandidaat-opvolger van de verongelukte Ecolosenator Simone Jortay-Lemaire, Jean-Marie Hamelle, niet aan de door art. 56*bis* gestelde voorwaarde voldeed. Zijn geloofsbrieven waren na de verkiezingen van 1981 niet gevalideerd, maar men hoopte door een grondwetswijziging tussentijdse verkiezingen in Charleroi-Thuin te vermijden.

Vreemdelingenwet.

De wet van 28 juni betreffende sommige aspecten van de toestand van de vreemdelingen en houdende invoering van het Wetboek van de Belgische nationaliteit, bevat twee grote afdelingen. Een eerste afdeling heeft betrekking op de vreemdelingen die in België verblijven. De wet beperkt

de draagwijdte van het recht op gezinshereniging. In bepaalde gemeenten kan de minister van Justitie het verblijf of de vestiging van vreemdelingen beperken, wanneer hij oordeelt dat de aangroei van de vreemde bevolking het algemeen belang schaadt. De tweede afdeling voert, door een grondige hervorming van de bestaande wetgeving, een Wetboek van de Belgische Nationaliteit in. Zo worden een aantal discriminaties weggewerkt en de naturalisatieprocedure versoepeld. Het wetboek regelt de verkrijging en het verlies van de Belgische nationaliteit.

Verkiezingen.

Bij wet van 7 maart vond een zetelaanpassing voor de Senaat plaats. De aanpassing van de zetelverdeling over de arrondissementen aan de resultaten van de volkstelling van 1981 voor de Kamer werd geregeld bij K.B. van 9 maart. Vlaanderen won hierdoor twee kamer- en twee senaatszetels, ten nadele van Brussel (— 1) en Wallonië (— 1). Daarnaast kwamen er een provinciaal senator (Oost-Vlaanderen) en een gecoopteerd senator bij. Op te merken valt dat zich binnen elk gewest een aantal zetelverschuivingen voordoen (24). Bij K.B. van 15 maart werd de samenstelling van de kieskantons in het kiesarrondissement Antwerpen aan de fusie van gemeenten aangepast. Datzelfde K.B. bepaalde ook dat Luik vier provincieraadszetels verliest omdat de bevolking onder het miljoen daalde.

Bij wet van 12 juni werd de leeftijd om provincieraadslid te worden verlaagd van 25 tot 21 jaar.

Voor de wet op de Europese verkiezingen, zie hoofdstuk 11.

Pensioenen.

Met de wet van 15 mei tot harmonisering van de pensioenstelsels werd enige orde gebracht in de wildgroei van de pensioenregelingen. Belangrijke wijzigingen zijn de vervanging van het zgn. weduwenpensioen door een pensioen van de langstlevende echtgenoot, het behoud van de rechten bij verandering van pensioenstelsel, de invoering van het principe van de eenheid van loopbaan (waardoor het totaal pensioen dat van een volledige loopbaan niet kan overtreffen), en de invoering van een betere proportionaliteit tussen de loopbaan, de bijdragen en het pensioen (voor de zelfstandigen betekent dit de vervanging van het forfaitair door een proportioneel pensioen).

(24) *Idem*, blz. 458-459.

Provincies, gemeenten.

De wet van 6 januari verleende de provincieraden een grotere vrijheid door het stelsel van de verplichte zittingen te vervangen door dat van de vergaderingen. De provincieraden komen voortaan bijeen zo dikwijls als de provinciale zaken dat vereisen. Zij kunnen worden bijeengeroepen door de voorzitter of op vraag van een derde van de raadsleden. De wet voert tevens de techniek van de gesplitste begrotingskredieten in, waardoor meer klaarheid zou moeten komen in de begrotingen en de rekeningen van de provincies.

Bij wet van 3 december werd de voogdij over de gemeenten verlicht en de gemeentelijke autonomie bijgevolg vergroot. De goedkeuringsvoogdij is enkel nog nodig voor de begrotingen en de rekeningen, het bepalen van de personeelskaders en de aanwervings- en bevorderingsvoorwaarden, de investeringen en aankopen, en het aanvaarden van giften aan de gemeente. De voogdij blijft behouden voor de disciplinaire straffen; ook de schorsings- en vernietigingsvoogdij blijft bestaan. Bij wet van 4 december werd de voogdij over de provincies verzacht.

Varia.

Vermelden wij hier nog dat bij K.B. van 25 juni met ingang van 1 oktober de ministeries van Binnenlandse Zaken en van Openbaar Ambt werden samengevoegd, en dat bij ministerieel besluit van 5 juli de toegang tot het land aan de in Spanje verblijvende oud-Rex-leider Léon Degrelle ontzegd bleef.

11. Overige gebeurtenissen.

Hierna volgt een overzicht van een aantal gebeurtenissen uit 1984, die in vorige hoofdstukken nog niet aan bod zijn gekomen.

Europese verkiezingen.

Op 17 juni vonden voor de tweede maal rechtstreekse verkiezingen plaats voor de 24 Belgische afgevaardigden in het Europees Parlement. Aangezien er geen uniform Europees kiesstelsel was tot stand gekomen en de wet van 16 november 1978 enkel de eerste rechtstreekse Europese verkiezingen regelde, diende het parlement een nieuwe wettelijke regeling tot stand te brengen. De wet van 27 februari 1984 hernam grotendeels de bepalingen van de wet van 1978. Ook nu weer was het kiezerskorps opgedeeld in een Nederlands en een Frans kiescollege, die

resp. 13 en 11 vertegenwoordigers moesten aanduiden, en vonden de verkiezingen plaats in drie kieskringen, een Vlaamse, een Waalse en een Brusselse. Nieuw waren: de stemming per brief voor de Belgen die gewoonlijk op het grondgebied van een andere lid-staat van de EG verblijven en niet meer ingeschreven waren in de bevolkingsregisters van een Belgische gemeente; de stemming bij volmacht voor o.m. zieken, gehandicapten en in het buitenland verblijvende Belgen die ingeschreven waren in de bevolkingsregisters van een Belgische gemeente; het kiesrecht voor de in België verblijvende onderdanen van andere EG-landen die niet in eigen land konden stemmen (in de praktijk Britten en Ieren); vrij strenge maatregelen inzake het cumulatieverbod. Wat dit laatste betreft bepaalde de wet dat het lidmaatschap van het Europees Parlement onverenigbaar is met het mandaat van kamerlid of senator, met het ambt van lid van een gewest- of gemeenschapsregering, met het ambt van bestendig afgevaardigde en met dat van burgemeester, schepen of OCMW-voorzitter in een gemeente met meer dan 50.000 inwoners.

De verkiezingscampagne kende een eerder mat verloop. De oppositie riep de kiezers op het beleid van de regering te veroordelen, de meerderheid legde de klemtoon op het Europese karakter van de verkiezingen. De uitslag van de verkiezingen (tabel I) had omzeggens geen invloed

TABEL I
Resultaten van de Europese verkiezingen in België (17 juni 1984)

	Uitgebrachte stemmen (in %)			Aantal behaalde zetels	
	1984	1979*	1981**	1984	1979*
CVP	19,8	29,5	19,3	4	7
SP	17,1	12,8	12,4	4	3
PVV	8,6	9,4	12,9	2	2
VU	8,5	6,0	9,8	2	1
Agalev	4,3	1,4	2,3	1	—
PSC	7,6	8,2	7,2	2	3
PS	13,3	10,6	12,7	5	4
PRL	9,4	6,9	8,6	3	2
FDF-RW***	3,4	7,6	4,2	—	2
Ecolo	3,9	2,0	2,2	1	—
Andere	4,0	5,7	9,2	—	—

* Europese verkiezingen van 10 juni 1979.

** Kamerverkiezingen van 8 november 1981.

*** 1984: FDF en PWE; 1979 en 1981: FDF en RW.

op de binnenlandse politiek, ook al omdat de meerderheidspartijen konden wijzen op enige vooruitgang ten opzichte van de nationale verkiezingen van 1981. Onmiskenbaar was evenwel de zwakke score van

de PVV en het feit dat de socialisten de grootste politieke « familie » van het land werden (25).

CCC-aanslagen.

België, dat tot dan toe uit de greep van het terrorisme was gebleven, werd in 1984 opgeschrikt door een reeks bomaanslagen die werden opgeëist door de CCC (Cellules communistes combattantes). Volgende aanslagen werden gepleegd :

- 2 oktober tegen twee dochtermaatschappijen van de Amerikaanse multinational Litton in Evere ;
- 3 oktober tegen Hocké, verdeler van MAN-vrachtwagens, in Groot-Bijgaarden ;
- 8 oktober tegen Honeywell in Evere ;
- 15 oktober tegen het Paul Hymanscentrum in Elsene (in het gebouw bevinden zich nog andere nevenorganisaties van PVV en PRL) ;
- 17 oktober tegen het arrondissementeel CVP-secretariaat in Gent ;
- 25 november tegen het luchtmachtcommunicatiecentrum nabij de militaire basis in Bierset ;
- 11 december tegen pijpleidingen van de NAVO in Itter (Ittre), Glaaien (Glons), Gastuche, Gages-Gibecq en Ensival.

Al deze aanslagen werden telefonisch en nadien schriftelijk opgeëist door de CCC. Op 19 oktober werden in het kader van de « Operatie Mammoet » 120 huiszoekingen verricht in extreem-linkse en anarchistische kringen. Minister van Justitie Gol zei dat een spoor werd gevolgd in de richting van de Franse terreurgroep Action Directe, maar eind 1984 was het gerecht er niet in geslaagd aanhoudingen te verrichten.

Gemeentefinanciën.

Dank zij de in 1983 genomen maatregelen (26), slaagden de meeste gemeenten er in 1984 in hun financiële toestand aan te zuiveren, al was dat wel ten koste van verhoogde belastingen en dalende investeringen. Problematisch bleef vooral het begrotingstekort van de grote steden. Van het deficit voor het dienstjaar 1983, dat in totaal 28,8 miljard F bedroeg, was bijna twee derde op rekening van de vijf grote steden Brussel, Antwerpen, Gent, Luik en Charleroi te schrijven (17,8 miljard).

(25) Voor een uitvoeriger analyse van de Europese verkiezingen, zie W. FRAEYS, « Les élections européennes de 1984. Analyse des résultats pour la Belgique », in *Res Publica*, 1984, 5, blz. 587-601.

(26) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 449-452.

Na de goedkeuring van een saneringsplan sloot minister van Binnenlandse Zaken Nothomb een conventie met Luik en Antwerpen, die beide steden toegang gaf tot een goedkope consolidatielening bij het Hulpfonds tot financieel herstel van de gemeenten. Voor Luik betrof het een consolidering van 45 miljard schulden op 20 jaar, voor Antwerpen van 71 miljard over 25 jaar. Nadat de gemeenteraad instemde met een tweede (opgelegd) saneringsplan, kreeg ook de stad Brussel toegang tot het Hulpfonds voor de consolidatie van 40 miljard schulden op 25 jaar. Met Charleroi en Gent werd nog onderhandeld over een saneringsplan.

Omdat ook andere gemeenten daarop aandrongen, besliste de regering op 21 september onder bepaalde voorwaarden het Hulpfonds voor alle gemeenten open te stellen. Oorspronkelijk konden enkel de vijf grote steden er een beroep op doen.

12. De evolutie in de partijen.

Het meest opvallend was de weerslag van de Europese verkiezingen op de ontwikkeling binnen een aantal partijen.

De beslissing van de *Socialistische Partij* (SP) de vierde plaats op haar kandidatenlijst — tevens de strijdplaats — toe te kennen aan priester Jef Ulburghs, om zodoende uitvoering te geven aan de in 1982 aangenomen *Doorbraakstrategie*, viel bij een deel van de achterban niet in goede aarde. Meer nog dan aan het priesterschap, werd aanstoot genomen aan Ulburghs' weigering lid te worden van de SP. De bezwaren kwamen vooral van de federaties Mechelen, Gent en Oostende. Op het federaal congres in Mechelen dreigde SP-voorzitter Van Miert ermee de vertrouwenskwestie te stellen als het nationaal congres het Mechelse voorbeeld zou volgen. Wrevel was er ook over de kandidatuur van schrijver Jef Geeraerts, aan wie een « bourgeoismentaliteit » werd toegeschreven. Naast Geeraerts stonden John Bultinck en Jeanne Brabants als niet-politici op de SP-lijst. Met 74,2 % van de stemmen werd de lijst, na levendige discussies, op het congres van 31 maart goedgekeurd.

Mede dank zij het succes bij de Europese verkiezingen, zette het SP-congres (Antwerpen, 17-18 november) haast unaniem — er waren vijf tegenstemmen en één onthouding — een verdere stap in de Doorbraakrichting, door het principe van de « open kandidatenlijsten » te aanvaarden. Voortaan kunnen bij elke verkiezing progressieve niet-leden kandidaat zijn op een SP-lijst. De plaatselijke afdelingen en federaties beslissen autonoom over de toepassing van dit beginsel. Het congres

keurde het werkingsverslag 1982-1984. Daaruit bleek o.m. dat het ledenaantal daalde van 116.036 in 1981 tot 111.002 in 1983.

Op het congres van 17-18 november werd Karel van Miert bij handgeklap tot voorzitter herkozen; er waren geen tegenkandidaten. Op 18 februari werd Carla Galle door de Algemene Raad tot (eerste vrouwelijke) nationaal secretaris van de SP verkozen, in opvolging van Gerrit Kreveld.

De *Parti Socialiste* (PS) plaatste met José Happart eveneens een niet-lid op de Europese verkiezingslijst. Happart stond op de vierde (een verkiesbare) plaats. Zijn verkiezing was er de oorzaak van dat de relaties tussen de PS en de SP verder vertroebelden en zij leidde ook tot een conflict tussen de PS-leiding en Ernest Glinne.

De weigering van de socialistische fractie in het Europees Parlement Happart als «geapparenteerde» in haar schoot op te nemen, zette kwaad bloed bij de PS-top. De (naast Happart) vier Europese verkozenen kregen verbod deel te nemen aan de werkzaamheden van de fractie. Glinne weigerde zich bij die beslissing neer te leggen. Hij werd op 27 augustus voor drie maanden geschorst als lid van het PS-bureau.

Het probleem kreeg een oplossing met de aankondiging van José Happart, op 16 september, dat hij tot de PS zou toetreden. Dat Happart krachtens de statuten automatisch lid werd van de socialistische fractie in het Europees Parlement, was niet naar de zin van SP-voorzitter en Europees parlamentslid Karel Van Miert. Half februari had Van Miert reeds een brief gestuurd aan de toenmalige voorzitter van de fractie, Ernest Glinne, waarin hij stelde dat hij niet met «de vrijschutter van Voeren op dezelfde bank wilde zitten». Na de toetreding van Happart tot de fractie besliste Van Miert enkel nog een administratieve band met de fractie te behouden.

De kandidatuur en het partijlidmaatschap van Happart illustreerden de opening van de Franstalige socialisten naar het Waalse nationalisme. Een andere illustratie daarvan was de overstap van senator Yves de Wasseige (*Rassemblement Wallon Populaire*) naar de PS. Die strategie werd overigens goedgekeurd door het PS-congres van 23 september in Hoei.

Als derde partij zette de *Parti Réformateur Libéral* (PRL) haar lijst voor de Europese verkiezingen open voor een niet-lid, met name Roger Nols, de burgemeester van Schaarbeek die in 1983 met het FDF had gebroken en sindsdien als onafhankelijke in de Kamer zitting had. Nols werd als lijstduwer dank zij het grote aantal voorkeurstemmen verkozen, maar geplaatst tegenover het cumulatieverbod, besloot hij uiteindelijk Belgisch kamerlid te blijven. Hoewel hij zelf zijn toetreding

tot de Franstalige liberale partij had aangekondigd, besloot Nols begin oktober zijn aanvraag tot lidmaatschap uit te stellen. Hij nam die beslissing nadat de PRL-leiding haar ongenoegen had geuit over zijn betrokkenheid bij de aanwezigheid van de extreem-rechtse Franse politicus Jean-Marie Le Pen in Schaarbeek. Le Pen hield daar op 28 september een voordracht voor het Centre d'Etudes Politiques et Européennes; de opbrengst van de avond zou naar Nols zijn gegaan. De burgemeester van Schaarbeek zag wel af van aanwezigheid in de zaal, maar hij stond toch buiten om Le Pen te verwelkomen.

Op 14 mei organiseerden de PRL en de *Partij voor Vrijheid en Vooruitgang* (PVV) in Brussel resp. Leuven de eerste *Dag van de Vrijheid*, die telkens door zo'n 10.000 liberalen werd bijgewoond. De Dag van de Vrijheid zou een jaarlijkse strijddag worden « tegen de socialisering » en voor « de herliberalisering » van de maatschappij. In Leuven deed PVV-voorzitter Verhofstadt een oproep, in het bijzonder tot de CVP- en de VU-kiezers, voor een brede liberale frontvorming, als tegenpool voor het « collectivistisch socialisme ».

Eind november kondigde de PVV aan de kaap van de 72.000 leden te hebben overschreden. De partij telde toen 72.840 leden, tegen 27.000 bij haar oprichting (als autonome Vlaamse partij) in 1972. Op 3 september verloor de PVV met Herman Vanderpoorten een van haar meest eminente politici.

De *Volksunie* (VU) vierde haar dertigste verjaardag met een massafeest in het Gentse sportpaleis (8 april) en de publikatie van het gedenboek *Op de barricaden*. Op 10 maart werd Vic Anciaux door de partijraad tot voorzitter herkozen voor een nieuwe en tevens laatste ambtsperiode van drie jaar. Er waren geen tegenkandidaten. Met Riet De Clercq kreeg de VU voor het eerst een vrouwelijke voorzitter van de partijraad. Bart De Nijn volgde op 7 januari Joris Roets op als voorzitter van de VU-Jongeren. Half september zette de partijraad drie Mechelse leden uit de partij, omdat zij de statuten niet naleefden; een van hen was Wim Jorissen, de zoon van de gelijknamige (overleden) medestichter van de partij.

De herdenking van het twintigjarig bestaan van het *Front Démocratique des Bruxellois Francophones* (FDF) verliep in mineurstemming. Bij de Europese verkiezingen was immers nogmaals gebleken dat de partij over haar electoraal hoogtepunt heen was. Op 20 oktober werd Georges Clerfayt tot partijvoorzitter verkozen, in opvolging van Lucien Outers. Clerfayt haalde het met 52,2 % van de stemmen van Serge Moureaux (26,3 %), Marc Artiges (15,8 %), Eugène Messemaekers (2,5 %), Guy Pipart (2,47 %) en Daniel Verbecelte (0,4 %). In

twee stembeurten werd Georges Verzin (55,6 %) tot secretaris-generaal verkozen, voor Jules Peetermans (44,4 %).

Serge Moureaux had in de zomer voor opschudding gezorgd door af te stappen van de traditionele FDF-eis dat Brussel een volwaardig derde gewest moet worden en door niet langer een gesprek met de Vlamingen af te wijzen. Uit de verkiezing van Clerfayt, een voorstander van de harde FDF-lijn, bleek echter dat Moureaux niet door een meerderheid in de partij werd gevolgd.

Voor de *Christelijke Volkspartij* (CVP) lag het voornaamste aandachtspunt buiten de partij, met name bij de « bevraging » binnen de christelijke arbeidersbeweging (ACW) over haar verhouding tot de politiek. Uit de resultaten van de enquête bleek dat drie kwart van de ACW-afdelingen voorstander bleef voor een nauwe aansluiting bij de CVP, op voorwaarde evenwel dat het ACW beter aan bod komt in zowel het programma als in de politieke praktijk van de CVP. Zowat 15 % van de afdelingen was voorstander van de oprichting van een eigen christelijke arbeiderspartij. Formules als progressieve frontvorming en politieke inzet via verscheidene politieke partijen kregen 1,6 % van de afdelingen achter zich. Een tiende van de afdelingen deed geen duidelijke uitspraak.

Veel aandacht kreeg het boek van Peter Fransen en Ludo Martens, *Het geld van de CVP*, waarin aan de hand van documenten werd aangetoond hoe de partij de verkiezingscampagnes van de jaren zeventig financierde. De juistheid van de gegevens werd door de partij niet tegensproken. Uit het boek bleek dat de CVP fondsen kreeg van industriëlen en van de kerk, en dat daarvoor o.m. valse facturen werden gebruikt.

Op 18-19 februari hield de CVP een congres over het buitenlands beleid. Het voor begin 1985 aangekondigde ideologisch congres werd verschoven tot na de verkiezingen van 1985.

Op 12 juli werd Luc Van den Brande aangeduid als voorzitter van de CVP-kamerfractie, in opvolging van Karel Blanckaert die lid werd van het Arbitragehof. Eind september volgde Leo Delcroix Ludo Willems op als partijsecretaris.

Bij de *Parti Social Chrétien* (PSC) werd Alfred Califice fractieleider in de Senaat. Hij volgde Dieudonné André op, die lid werd van het Arbitragehof. De partij herschikte haar structuren. Naast het *Comité directeur* kwam er rond de partijvoorzitter een *Comité de coordination de l'action*. Het is samengesteld uit de ministers (zowel de nationale als die van de gewest- en gemeenschapsregeringen), de fractieleiders van de onderscheiden assenblées en, in functie van de noodwendig-

heden, de arrondissementele voorzitters. Het comité komt in beginsel elke maandag bijeen. Het *Comité directeur* vergadert daarentegen niet meer wekelijks maar maandelijks.

De *Vlaamse communisten* kwamen op 18-19 februari in Brussel voor het eerst afzonderlijk in congres bijeen. Hun voorstel om een communistisch kandidaat op de Europese SP-lijst te plaatsen, werd door de Vlaamse socialisten afgewezen.

Op 28 februari werd Thomas Delahaye afgezet als (Vlaams) mede-voorzitter van *RAD-UDRT*. Hij stapte daarop uit de kamerfractie om als onafhankelijke zitting te hebben in de Kamer. Delahaye was het niet eens met de anti-gastarbeiderscampagne van zijn partij.

De Revolutionaire Arbeidersliga (RAL) maakte op 14 maart bekend haar naam te wijzigen in *Socialistische Arbeiderspartij*.

Op 28 oktober vormde *Solidarité et Participation* (SeP), de politieke beweging van het Mouvement ouvrier chrétien (MOC), zich om tot een progressieve, pluralistische en federalistische partij. Voorzitter van de nieuwe formatie werd Willy Thys.

Het op 28 januari gesloten associatie-akkoord tussen drie kleine Waals-nationalistische partijen, *RW*, *RPW* en *FIW*, waaruit in oktober een nieuwe partij had moeten ontstaan, werd niet uitgevoerd. Wel namen de drie partijen met de eenheidslijst *Présence wallonne* en *Europe* (PWE) aan de Europese verkiezingen deel.

